

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Socialinio darbo katedra

Alina Birbalaitė

**TIKINČIŲJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBĖS VYKDYTI
PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ**

Socialinio darbo studijų programos

magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2013

Lydraštis

SANTRAUKA

A. Birbalaitė. Tikinčiųjų bendruomenės galimybės vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovė prof. dr. Vanda Kavaliauskienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2013. – 56 p.

Paauglių delinkventinė elgsena – svarbi socialinė problema šių dienų visuomenėje. Tikslingai veikianti tikinčiųjų bendruomenė gali tapti vienu iš efektyvių tokios elgsenos prevencijos šaltinių. Šio darbo tikslas - teoriškai ir empiriškai išanalizuoti paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo galimybes tikinčiųjų bendruomenės kontekste. Darbe numatyti trys pagrindiniai uždaviniai: apibendrinti tikinčiųjų bendruomenės socialinį vaidmenį visuomenėje, atskleisti paauglių delinkventinės elgsenos apraiškas ir jų prevencijos galimybes tikinčiųjų bendruomenėje, ištirti tikinčiųjų bendruomenės galimybes vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją. Darbe naudoti metodai: mokslinės literatūros analizė bei kokybinis tyrimas, kuris atliktas naudojant pusiau struktūruotą interviu. Darbą sudaro trys skyriai. Pirmasis skirtas teorinei problemos analizei, jame kalbama apie tikinčiųjų bendruomenės sampratą bei socialinį vaidmenį visuomenėje; paauglystės problematiką ir jos metu kylančias delinkventinės elgsenos apraiškas bei jų priežastis; tikinčiųjų bendruomenės galimybes vykdyti tokios elgsenos prevenciją. Antrajame skyriuje pristatomos tyrimo metodologinės nuostatos, atskleidžiami kokybinio tyrimo ir pusiau struktūruoto interviu pasirinkimo metodai, pristatomi respondentai, tyrimo organizavimas, eiga ir etika. Trečiajame skyriuje pateikiama tyrimo duomenų analizė bei rezultatai. Išvadose teigiama, kad socialinis tikinčiųjų bendruomenės vaidmuo pagrįstas bažnyčios istorija, o šiuolaikinė tikinčiųjų bendruomenė – tai ir įvairioms tikėjimu pagrįstoms organizacijoms priklausantys tikintieji, kurie įvairiomis formomis sprendžia socialinėje atskirtyje esančių asmenų, taigi ir delinkvencijos rizikoje esančių paauglių problemas. Delinkvencijos apraiškos kyla iš biologinių, psichologinių, socialinių-pedagoginių, socialinių-ekonominių bei etinių-moralinių priežasčių, kurios (išskyrus biologines priežastis) gali būti efektyviai veikiamos ir šalinamos per tikinčiųjų bendruomenėje vykdomas veiklas, todėl čia išryškėja pirminės, antrinės bei tretinės prevencijos galimybės. Tyrimas parodė, kad paaugliams skirtos tikinčiųjų bendruomenės veiklos iliustruoja delinkventinės elgsenos prevencijos principus, taip pat buvo atskleista, kad ypatingai didelis vaidmuo tikinčiųjų bendruomenei tenka vykdant pirminę ir antrinę delinkventinės elgsenos prevenciją.

SUMMARY

A. Birbalaitė. Faith - Based Community's Possibilities to Play the Prevention of Juvenile Delinquency. Social Work Master Studies Program's Paper. Supervisor Prof. Dr. V. Kavaliauskienė, Klaipėda University: Klaipėda, 2013. - 56 p.

Delinquent behaviour of adolescents is an important social problem in a modern society. A religious community acting persistently may become one of effective sources of prevention of such behaviour. The goal of this work is to analyze theoretically and empirically possibilities of prevention of juvenile delinquent behaviour in the context of a religious community. The work sets three main tasks: to generalize social role of a religious community in society, to reveal manifestations of juvenile delinquent behaviour and possibilities of its prevention in a religious community, to study possibilities for a religious community to carry out prevention of adolescents' delinquent behaviour. The following methods were used in the work: analysis of scientific literature and quality study performed using semi-structured interview. The paper consists of three parts: the first one is dedicated to theoretical analysis of the problem, therefore it speaks about the notion of a religious community and its social role in a society; problems of adolescence and manifestations of delinquent behaviour in this period and its reasons; possibilities of a religious community to carry out prevention of such behaviour. The second part presents methodological basis of the study, reveals methods of choice of the quality study and semi-structured interview, presents respondents, organisation of the study, its course and ethics. The third part provides analysis of the data and results of the study. The conclusion is, that the social role of a religious community is based on the history of the church, while a modern religious community unites believers belonging to organization based on various religions who use different forms to solve problems of people feeling social exclusion, among them – adolescents of delinquency risk. Manifestations of delinquency arise from biological, psychological, social and pedagogical, social and economical and ethical and moral reasons that (except for biological reasons) may be effectively influenced and eliminated by activities carried out in a religious community, therefore primary, secondary and tertiary prevention possibilities get expressed here. The study showed that activities of religious communities meant for adolescent's illustrate principles of prevention of delinquent behaviour, it has also revealed that a religious community plays especially significant role in primary and secondary prevention of delinquent behaviour.

TURINYS

IVADAS	3
I. TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ TEORINIS PAGRINDIMAS	8
1.1 Tikinčiųjų bendruomenė kaip religinis, socialinis, kultūrinis reiškinys	8
1.1.1 Tikinčiųjų bendruomenės sampratos diskursas	8
1.1.2 Dabarties tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo visuomenėje	12
1.2 Paauglystės, kaip žmogaus amžiaus tarpsnio, teoriniai aspektai	13
1.2.1 Paauglystė žmogaus amžiaus tarpsnių kontekste	13
1.2.2 Paauglio, kaip socialinės asmenybės tipo, raiškos problematika	14
1.2.3 Delinkventinės elgsenos apraiškos ir priežastys	16
1.3 Šiuolaikinės paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo galimybės	19
1.3.1 Šiuolaikinė prevencijos lygių aptartis	19
1.3.2 Paauglių delinkventinės elgsenos prevencija tikinčiųjų bendruomenės kontekste	21
II. TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ TYRIMO METODOLOGIJA	25
2.1 Tyrimo metodologinės nuostatos	25
2.2 Tyrimo imtis ir respondentai	26
2.3 Tyrimo metodika	28
2.4 Tyrimo organizavimas, eiga ir etika	31
III. TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ TYRIMO REZULTATAI	34
3.1 Kokybinio tyrimo rezultatai	34
IŠVADOS	51
REKOMENDACIJOS	52
LITERATŪRA	53
PRIEDAI	57

IVADAS

Tyrimo praktinis aktualumas. Paauglystė išlieka problematiškiausiu amžiaus tarpsniu, kuriame gausu atsakymų į egzistencinius klausimus ieškojimų, tapatybės paieškų, delinkventinės elgsenos apraiškų. Būtinumą spręsti paauglių delinkventinės elgsenos problemas rodo statistika. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2008 m. Lietuva užėmė trečiąją vietą pagal įkalintų asmenų skaičių. 2010 m. ištirta 36,1 tūkst., arba 47 procentai užregistruotų nusikalstamų veikų, kas dešimtą nusikalstamą veiką padarė 14–17 metų amžiaus paaugliai. Kas vienuoliktas nepilnamečių padarytas nusikaltimas buvo sunkus arba labai sunkus (<http://www.stat.gov.lt>). Laiku užkirtus kelią delinkventinei paauglių veiklai, ši statistika ateityje galėtų keistis gera linkme. Anot V. Viršilo (2011) būtent ankstyvą delinkventinį paauglių elgesį mokslininkai dažnai sieja su tolimesne kriminalinio elgesio raida. Šios problemos stabdymui būtinos prevencinės priemonės. Visų prevencijos etapų galime rasti tikinčiųjų bendruomenės veikloje: pirminės arba ankstyvosios prevencijos (informavimo, vertybių ir pilietiškumo, asmenybės formavimo); antrinės arba pagalbos prevencijos (dvasinio konsultavimo, dvasinio autoriteto paieškos, prevencinių programų vykdymo) ir tretinės prevencijos, reabilitacijos (bendruomeninio įgalinimo, resocializacijos, dvasinio konsultavimo, projektų vykdymo, specialiai tam veikiančių organizacijų veiklos). Deja, Lietuvoje apie tokią veiklą kalbama nedaug, o į tikėjimo bendruomenių socialinę veiklą žiūrima santūriai, kartais net įtariai. Visgi, veikdamos savo bendruomenės rėmuose tikinčiųjų organizacijos yra galingas įvairaus amžiaus asmenų motyvavimo, inkluzijos, skatinimo ir pastovumo jausmo šaltinis (Holenstein, 2005).

Tyrimo mokslinis aktualumas. Ž. Advilonienė (2006, p. 22) teigia, kad nevienalytė yra tikėjimo, religinio tapatumo ir religingumo samprata, pateikiama mokslinėje literatūroje, o su šia tema susiję tyrimai mokslinėje bendruomenėje neretai sulaukia prieštaringų vertinimų, esą tai yra privati, netgi intymi gyvenimo sfera, nepasiduodanti tiksliais ir objektyviems tyrimams bei skaičiavimams. Atlikta svarbių filosofijos, psichologijos ir sociologijos veikalų (Juknevičius, 2011; Myers, 2000; Anzenbacher, 1992; Šliogeris, 2001; Giddens, 2005; Weber, 2000; Höffner, 1996) analizė leidžia teigti, kad tarpdisciplininėje plotmėje diskusijos apie tikėjimą ir bendruomenės įtaką individo socialiniam gyvenimui yra dvilypės ir dažnai paremtos asmeninėmis nuostatomis ir vertybėmis. Socialinis tikinčiųjų bendruomenės aspektas tendencingesnis krikščioniškojoje (Höffner, 1996, Paškus, 1998), o ne socialinio darbo praktikos literatūroje. Pastaroji tikėjimą labiau sieja su socialinio darbo ištakomis nei su dabartine socialinio darbo padėtimi, taigi randama mažai sąsajų su specifinių socialinių problemų sprendimu. V. Viršilas (2011), G. Valickas (1997), R. Jusienė (2007), E. Karmaza (2007) gvildena paauglių delinkvencijos problemas, tačiau autorių darbuose sunku atrasti sąsajų su prevencijos vykdymo galimybėmis per tikinčiųjų bendruomenės veiklą. Lietuvos literatūroje trūksta tyrimų šia tema ir tik užsienio literatūroje (Neela ir kt. 2011; Holenstein, 2005; Krause ir kt. 2011; Reinert, 2003; . Kenneth, Wells, 1995) galima atrasti ryškesnių panašaus pobūdžio tyrimų pavyzdžių

Tyrimo problema. Laiku neužkirtus kelio delinkvencijai, jauno žmogaus gyvenimas gali pakrypti itin skaudžia linkme. Tokioje situacijoje svarbios tinkamos prevencinės priemonės, kurių vykdytoja gali būti tikinčiųjų bendruomenė. D.G. Myers (2000, p. 529) cituoja Martiną Seligmaną, kuris teigia, kad „kai kurios asmens socialinės - psichologinės problemos dabar sparčiai plinta tarp jaunų žmonių dėl masinės nevilties, kuri kyla dėl stiprėjančio individualizmo ir silpnėjančio ryšio su religija ir šeima, o susidūręs su nesėkme ar atstūmimu tik savimi besirūpinąs individas pats prisiima atsakomybę už problemas ir neturi atramos vilčiai“. Nors prevencinės veiklos praktika plačiai žinoma tikinčiųjų organizacijose ir bendruomenėse, veiklos efektyvumą stabdo vis gilėjanti pasitikėjimo bažnyčia ir jos autoritetais krizė. Sociologinis diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje tyrimas (2007, p. 59) parodė, kad iki 80% Lietuvos gyventojų būdingos neigiamos nuostatos įvairių religinių bei pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu. Pastaraisiais metais tikėjimo bendruomenės ir tikinčiųjų organizacijos susidūrė su svarbiais, atsakymo reikalaujančiais klausimais. A. Holenstein (2005) teigia, kad jau keletą dešimtmečių diskusija apie tikėjimu pagrįstų, religinio pobūdžio bendruomenių vaidmenį sprendžiant socialines problemas yra tabu. Nėra aišku, koks tokių organizacijų vaidmuo kovojant su socialinėmis problemomis, koks turėtų būti jų ir vyriausybės santykis, kaip tokios bendruomenės turėtų veikti kitokio tikėjimo regionuose (Athale, Neela, 2011, p. 101-102). Egzistuoja skirtingos nuomonės apie tikėjimu paremtų organizacijų „kišimąsi“ į socialinį visuomenės gyvenimą.

Tyrimo objektas. Tikinčiųjų bendruomenės galimybių vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją analizė.

Tyrimo tikslas. Teoriškai ir empiriškai išanalizuoti paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo galimybes tikinčiųjų bendruomenės kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibendrinti tikinčiųjų bendruomenės socialinį vaidmenį visuomenėje.
3. Atskleisti paauglių delinkventinės elgsenos apraiškas ir jų prevencijos galimybes tikinčiųjų bendruomenėje.
3. Ištirti tikinčiųjų bendruomenės galimybes vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Kokybinis tyrimas.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmasis skyrius skirtas teorinei temos apžvalgai, jį sudaro trys poskyriai ir septyni skirsniai. Antrajame skyriuje pagrindžiama tyrimo metodologija, skyrių sudaro keturi poskyriai. Trečiajame skyriuje pateikiama kokybinio tyrimo duomenų analizė ir rezultatai. Darbe panaudoti 85 literatūros šaltiniai. Darbą sudaro 60 lapų, 2 priedai, 4 lentelės ir 2 paveikslėliai.

I. TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1 .Tikinčiųjų bendruomenė kaip religinis, socialinis - kultūrinis reiškinys

1.1.1 Tikinčiųjų bendruomenės sampratos diskursas

Pasak I. Leliūgienės (2012), prieš šimtmetį individas gimdavo bendruomenėje, susietoje vietos, religijos ar šeimos ryšiais, o jo narystė toje bendruomenėje trukdavo visą gyvenimą. Šiuolaikinis žmogus bendrauja su dideliu skaičiumi žmonių, tad santykiai tampa vis labiau paviršutiniški, dažniau kalbama apie bendruomeniškumo krizę ir individualizmo proveržį. Silpnėjant kai kurioms bendruomenės formoms, atsiranda naujos, modernios bendruomenės, kurių narius idėja sieja labiau, nei bendra geografinė teritorija. Šiame poskyryje siekiama pateikti vyraujančias diskusijas ir nuomones apie tikinčiųjų bendruomenės sampratą, bei pažvelgti į tokią bendruomenę per religijos, sociologijos ir kultūros prizmę .

Prieš aptariant tikinčiųjų bendruomenės sampratą, vertėtų pasitikslinti, ką apskritai vadiname bendruomene. Pasak I. Leliūgienės (1997, p. 270), bendruomenė - tai „šeimų ar žmonių grupė, kurią jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės, turinti vieningas tarnybas, įstaigas ir interesus ar geografinį artumą. Bendruomenės vadove teigiama, kad bendruomenė – „daugiau ar mažiau vientisa, konkrečioje vietovėje gyvenančių žmonių, jų tarpusavio santykių, veikiančių organizacijų ir kultūrinių bei elgesio tradicijų visuma (Bendruomenės plėtra, 2004, 6 p.). C. Sutton teigimu, bendruomenė – „organizuotas politinis, municipalinis ar socialinis darinys, toje pat vietoje gyvenančių žmonių grupė, religinės ar kitokios tapatybės vienijamų žmonių grupė“ (Sutton, 1999, 156p. cituoja Oksfordo žodyną). Perfrazuojant C.Sutton galima teigti, kad tikinčiųjų bendruomenę suvokiame kaip organizuotą socialinį darinį, religinės tapatybės vienijamų žmonių grupę. Remiantis M. Weber „Religijos sociologija“ (2000), plačiausiai tikinčiųjų bendruomenę galėtume apibūdinti kaip grupę žmonių, susibūrusių aplink dvasinį autoritetą, lyderį. Kaip teigia I. Dirgėlienė (2010) tokioje bendruomenėje, centrine ašimi tampa dvasinis ugdymas. A. H. Hawley pateikia patrauklią bendruomenės sampratą: bendruomenė – tai „santykių struktūra, kurios dėka vienoje vietoje gyvenantys žmonės patenkina savo kasdienes poreikius“ (Leliūgienė, 2012, p. 10). Iš to savaiame kyla interpretacija - tikinčiųjų bendruomenėje tenkinami dvasiniai jos narių poreikiai, o bendruomenės narius sieja tikėjimu ar religine tradicija paremti santykiai. Mokslinėje literatūroje bendruomenės dažnai klasifikuojamos į teritorines, interesų ir mišrias (Leliūgienė, 2012). Tikinčiųjų bendruomenę geriausiai apibūdina interesų bendruomenės charakteristika: jos narius sieja bendri tikslai, bendros problemos, bendra ideologija. Šiuolaikinė tikinčiųjų bendruomenė nebūtinai yra teritorinė, t.y. jos nariai nebūtinai gyvena tame pačiame teritoriniame vienetu, nors dažnai tikinčiųjų bendruomenė

tapatinama su parapija, kas iš dalies klaidinga. Tai paaiškinta Naujajame teologijos žodyne (H. Vorgrimel, 2003, p. 91-92). Jame teigiama, kad bendruomenė – sąvoka, galinti aprėpti įvairialypes bažnytinės bendrystės formas, todėl ir geriau perteikianti bažnytinės gyvensenos daugybiškumą, nei pvz., bažnytinės teisės nustatyta parapijos sąvoka. Šiandien „bendruomeniškumas suvokiamas kaip savanoriška priklausomybė vienas kitam, tikėjimo įsitikinimų, liturgijos ir praktinių užduočių grindžiamasis elementas“ (ten pat). M. Weber (2000, p. 78) taip pat teigia, kad bendruomenės sąvoka yra kur kas platesnė, nei parapijos: „Administracinis padalinys, atskiriantis dvasininkų kompetencijos sritis, yra parapija, o ne bendruomenė“, teigia autorius.

Globali visuomenė pasiklydusi tarp „madingų“ tikėjimo bendruomenių, tradicinių religijų ir jų atmainų, o tai dar labiau glumina siekiant vienalytės tikinčiųjų bendruomenės sampratos atradimo. Kalbėdami apie Lietuvai artimiausią tikinčiųjų bendruomenę turime paliesti krikščionybę ir krikščioniškąsias vertybes, pažvelgti į tikinčiųjų bendruomenę kaip visų pirma į religinį, o antra – socialinį - kultūrinį reiškinį. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teigiama, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos ir visos tikinčiųjų bendruomenės ir bendrijos yra lygios prieš įstatymą (43 str.). Tikėjimo ir religijos sampratos šiuolaikiniam, pliuralizmo iškankintam žmogui nebeaiški, nes nors ir šios sąvokos labai viena su kita susijusios, tačiau nevienareikšmės. Religija – aiškinimams atvira sąvoka, dažnai nusakoma kaip bendravimas su šventybe, dievogarba, išmintingas gyvenimas Dievo atžvilgiu, o „religingi visi, kurie ieško pasaulio prado ir tikslo, vadinamo Dievu“ (Vorgrimler, 2003, p. 465). Toliau teologijos žodyne sakoma, kad tuo tarpu tikėjimas visuomet yra dialogiškas ir santykiškas vyksmas tarp asmenų, tikėjimas šia prasme skiriasi nuo nuomonės ar aklo pasitikėjimo (ten pat., p. 547). Tikinčiųjų bendruomenė, pirmiausia susieta bendros religijos, todėl ir jų pirminiai tikslai - religiniai. Apžvelgus tikinčiųjų bendruomenių, organizacijų ir bažnyčių įstatus ir nuostatas, galima apibendrintai teigti, kad šios bendruomenės kelia tokius pagrindinius tikslus: garbinti Dievą, skelbti Evangeliją, vesti žmones tikėjimo link. Vokiečių filosofas Friedrichas Nietzsche krikščioniškąją religiją yra pavadinęs platonizmu liaudžiai (Šliogeris, 2001, p. 85). Žmonijos maitinimu iliuzijomis religiją apkaltino ir Fojerbachas. Religija supaprastina kasdienes reiškinis, pateikia atsakymus į filosofinius ir amžinuosius klausimus, nurodo žmogui kaip ir kada veikti, kokie turi būti santykiai su kitais asmenimis. Religija neatsiejama nuo bendruomenės ir kolektyvinės sąmonės - individualios religijos nėra. Religija yra dogmatinė ir autoritarinė, ja kreipiamasi į vidutinį žmogų, ištirpusį bendruomenėje. Religijos autoritarizmas nėra tik blogas reiškinys, mat dažnai žmogus ieškantis atsakymų į jam rūpimus klausimus ieško stiprių, neginčytinų šaltinių ir autoritetingų tų atsakymų pateikėjų (Šliogeris, 2001).. „Žmogaus pasaulio kasdienybė pačia savo esme yra autoritarinė ir kolektyvinė, o religija yra pati tobuliausia ir pati giliausia tos esmės išraiška<...> Religija būna tik kolektyvinė“ - teigia A. Šliogeris (2001. p. 86-87). Ž. Advilonienė taip pat pritaria religijos ir bendruomeniškumo tapatinimui: „Tradiciškai religija apibrėžiama kaip tipizuota (suinstitucinta) tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema (apimanti kultą, hierarchiją, doktriną, simbolių ir vertybių sistemą), vienijanti

konkrečios religijos išpažinėjus ir bendruomenę“ – teigia autorė (2005, p. 119). Ne visada teisinga bendruomeniškumą tapatinti su konformizmu. Bendruomenėje žmogus patiria labai svarbų moralinį ir materialinį palaikymą, priklausymo ir supratimo jausmą, meilę savo artimui.

Ambivalentinis požiūris į tikėjimą vilnija ir per kitas sociologijos disciplinas. Skirtingi teoretikai ir praktikai linkę tiesas vardinti iš savo perspektyvos. Tuo metu tikintieji kritikuoja skeptikus teigdami, jog vis labiau išsiskynantis individualizmas griauna visuomenę. Sociologijos mokslas religiją ir būrimąsi į tikinčiųjų bendruomenę sieja su visuomenėje vykstančiais procesais. Sociologine prasme religija gali būti suprantama kaip kolektyvinis atsakas, leidžiantis socialinėms sistemoms atsakyti į visus gyvenimo klausimus. „Vienos ar kitos formos religija aptinkama visose žinomose žmonių visuomenėse“, teigia A. Giddens (2005, p.492). Sociologijoje religijos ir tikinčiųjų bendruomenės vaizdinys formavosi trijų pagrindinių sociologijos teoretikų - Markso , Durkheimio ir Weberio idėjų įtakoje (ten pat). Durkheimas atkreipė dėmesį į tikinčiųjų bendruomenę. Jis teigė, kad religija stiprina bendruomenės sanglaudą, užtikrina, kad „žmonės susitikinėtų bendriems tikėjimams ir vertybėms patvirtinti" (Giddens, p. 523). E. Durkheimas kalbėdamas apie religiją, kaip asmeninį patyrimą ir kaip visuomeninę instituciją, pažymi, kad religija sociologijos požiūriu gali būti ir konservatyvi, ir radikaliai kintanti, o daugelis žmonių tikrą religingumą įgyja per asmeninę patirtį. Durkheimas teigė, kad apie religiją galima kalbėti tik tuomet, kai subjektai savo veiksmus sieja su tuo, ką jie tiki esant šventybe, ir šios funkcijos nešėjas nebūtinai yra bažnyčia – jis kalba ir apie pasaulietinę religiją, pagrįstą tikėjimu organiniu individų solidarumu (Advilonienė, 2005, p. 122). Sociologijos klasikas M. Weberis pabrėžė religijos įtaką socialinei visuomenės kaitai. Sociologas teigė, kad kai kurie gyvenimo potyriai, ypač tie, kurie žmogui skaudūs, verčia ieškoti atsakymų į egzistencinius klausimus. M. Weberis daug dėmesio skyrė socialiniam religijos aspektui, t.y. žvelgė į religiją ne vien kaip į dogmatinę, tačiau ir kaip į socialinę ir etikos sistemą. Jei filosofijos atstovai teigė, kad nėra religijos be bendruomenės, tai Weberis atsakė, kad „bendruomeninis religingumas yra nepastovus reiškinys, kuris „<...> egzistuoja tik ten, kur 1) pasauliečiai susivienija nuolatinei bendruomeninei veiklai ir 2) aktyviai daro įtaką jos eigai (Weber, 2000, p. 78).

Tikėjimo ir religijos tradicija – neatsiejama kultūros dalis, nes kultūrą suprantame kaip sukaupas materialines ir dvasines gėrybes. Dar 1965 m. Vykusio II-ojo Vatikano susirinkimo dokumentuose esamame skyriuje „Tikėjimas ir kultūra“ skelbiama, jog reikia siekti, kad „žmogiškoji kultūra užimtų ypatingą vietą žmogaus pašaukimo pilnatvėje. <...> Be to, gilindamasis į įvairius filosofijos, istorijos, matematikos bei gamtos mokslus ir kurdamas meną, žmogus gali kuo labiausiai prisidėti prie žmonijos pakilimo į aukštesnę tiesos, gėrio bei grožio supratimą ir visuotinai vertingą išvargumą“. H. Vorgrimler (2004, p. 297) taikliai teigia, kad „kaip žmogaus veiklą, kultūrą visuomet ženklino religiškas, ir, priešingai, religija yra žmogiškosios kultūros dalis“. Jau tuometiniame dokumente teigiama, kad šiuolaikinė bažnyčia yra neatsiejama nuo kultūrinio gyvenimo, pasauliečiai skatinami laisvalaikį leisti

savišvietai ir meniniam pažinimui, teigiama, kad tikėjimas turi būti grandis, vienijanti bet kurios kultūros žmones.

Apibendrinant galime teigti, kad tikinčiųjų bendruomenė, tai grupė žmonių, tikslingai susitelkusių tikėjimu paremtais tikslais. Tikinčiųjų bendruomenės sąvoka kur kas platesnė nei parapija, pastaroji labiau pažymi tam tikrą bažnyčią priklausančią teritoriją. Skyriuje aptartos tikinčiųjų bendruomenės sąsajos su religija, sociologija bei kultūra ir teigiama, kad tikinčiųjų bendruomenės žmonės dažniausiai sieja religiniai interesai, bendri įsitikinimai ir noras priklausyti bendruomenei, nes individualizmu paremta religija negalima. Tikinčiųjų bendruomenė taip pat yra socialinis – kultūrinis reiškiny, vienomis ar kitomis formomis egzistuojantis visose žmonių visuomenėse.

1.1.2 Dabarties tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo visuomenėje

Šiame darbe jau minėta, kad pirminė tikinčiųjų bendruomenės misija susijusi su tos bendruomenės religinėmis nuostatomis. Visgi, svarbiuose literatūros šaltiniuose be religinės misijos pabrėžiama ir socialinė tikinčiųjų bendruomenės misija, socialinis vaidmuo, kuris plačiau aptariamas šiame skirsnyje.

Apie socialinę tikinčiųjų veiklą byloja krikščionybės ištakos. Savo veikale „Tikėjimo ir netikėjimo sąlytis šiandien“ (1998, p. 200), A. Paškus cituoja John Wren - Lewį, kuris teigia, kad, filosofiskai žvelgiant Jėzus buvo pirmasis terapeutas, o visuomenei „reikia tokių bendruomenės modelių, kurie padėtų paprastiems žmonėms taip, kaip psichiatrai padeda ligoniams. <...> Kurti tokią bendruomeninį gyvenimą tikriausiai būtų tiesioginė krikščioniškoji veikla“. Ypač svarbus bendruomenės vaidmuo jauno žmogaus asmenybės formavime. A. Bladžius (2003, p. 322) akcentuoja smunkantį bažnyčios autoritetą jaunimo gyvenime. „Remiantis šiuolaikine bažnyčios nuostata, reikia patraukti ir įtraukti jaunimą, nes jų idealizmas ir noras veikti yra neišsenkantis energijos šaltinis“, teigia autorius. Kun. J. Juozevičius savo raštuose (1996) primena, kad nevertėtų pamiršti, jog tikėjimą rodo ne tik žodžiai, tad kiekvienas žmogus turėtų žinoti, kad tikėjimas turi būti nužymėtas gerais darbais Dievui ir žmonijai.

Bažnyčia bei tikinčiųjų bendruomenės vaidmuo visuomenėje su metais lėtai kinta, atsiranda laisvesnis požiūris į bažnyčios vaidmenį, daugiau atvirumo, liberalumo, tačiau pagrindinės vertybės lieka tos pačios. Šiais laikais pagrindinis bažnyčios tikslas išlieka religinio pobūdžio, tačiau, kaip teigiama visuotinio Vatikano II susitikimo dokumentuose (1965), bažnyčia neatsiriboja nuo socialinio vaidmens ir gali steigti socialinių problemų sprendimui skirtas organizacijas. Susirinkime taip pat aiškinama asmens ir bendruomenės prasmės, asmens ir visuomenės bendravimo, žmogaus socialumo svarba: „Juk visų visuomeninių institucijų šaltinis, objektas ir tikslas yra ir privalo būti žmogaus asmuo, savo prigimtimi reikalingas visuomeninio gyvenimo. Kadangi tas visuomeninis gyvenimas nėra jam koks nors priedas, bendravimas su kitais, abipusė pagalba, pokalbis su broliais vysto visus

žmogaus talentus ir įgalina jį atitikti savo pašaukimą“ (Vatikano II susirinkimo dokumentai, 25 skirsnis). Vieni žinomiausių XX a. Lietuvos dvasininkų, pasisakę už bažnyčios socialinį dalyvavimą: -Povilas Jakas ir Antanas Maceina. Pasak V. Pruskaus (2009), Jakas nuoširdžiai tikėjo socialine bažnyčios misija, laikėsi požiūrio, kad Bažnyčia turinti būti su žmonėmis, jai turi rūpėti jų reikalai. Jam atrodė, kad dėl daugelio nesėkmių kalta ir pati Katalikų Bažnyčia. Beveik prieš amžių rašyti kun. P. Jako raštai stebina modernia mintimi - kunigas juose prabyla apie kiekvieno tikinčiojo socialinę atsakomybę. Jakas skatino žmones galvoti „sociališkai“, jis bažnyčią vertino kaip dvasinę instituciją, galinčią formuoti individo ir visuomenės nuostatas, humanizuoti jų tarpusavio santykius,

Kitas, šiuo klausimu pasisakęs, svarbus Lietuvai asmuo – Antanas Maceina. „Krikščionys tiki į Šv. Bendravimą ir šitą tikėjimą kasdien išreiškia“, - savo raštuose apie bažnyčios socialinį dalyvavimą teigė A. Maceina (1937). Kunigas tikėjo, kad kiekvienoje socialinėje problemoje yra ir dvasinė, moralinė pusė, tad Maceina citavo dvasininkus, kurie dar XVIII a. pradžioje skatino bažnyčią atsigręžti į visuomenę kamuojančias problemas. Jakas ypatingai sureikšmino kunigo vaidmenį bendruomenėje, skatino kunigus būti arčiau žmogaus ir jo kasdienių reikalų, daugiausia dėmesio skirti tikinčiųjų dvasingumo ugdymui.

Kryptingai ieškodami atsakymo į klausimą koks yra bažnyčios socialinis vaidmuo, arba, koks bažnyčios indėlis į visuomenės, o ypač jauno žmogaus gyvenimą, tikslinga būtų pacituoti V. Pruską (2003, p. 45), kuris teigia, kad „šiomis dienomis bažnyčia tebėra reikšmingas dvasinis ir socialinis veiksnys, kurio pozityvi reikšmė socialiniams, ekonominiams ir etniniams šalies pokyčiams yra neabejotini“. Tačiau autorius pabrėžia, kad tikinčiųjų bendruomenėje esanti „krikščioniškoji laikysena“ yra sunkiai apčiuopiama ir be tikėjimu pagrįstos konkrečios veiklos.

Bendriausi tikinčiųjų tikslai išlieka nepakitę daugelį amžių, tačiau kalbėdami apie modernios tikinčiųjų bendruomenės tikslus, privalome žvelgti į bažnyčios socialinį angažuotumą. Mūsų istorija, o ypač sovietizacijos patyrimas lemia tai, kad daugelis tikinčiųjų narių nėra linkę aktyviai dalyvauti parapijos veikloje, jie nelaiko savęs bendruomenės dalimis, jaučiama distancija tarp bažnyčios „darbuotojų“ ir „svečių“. Nedaug narių siekia aktyviai įsijungti į vykdomas veiklas. Bažnyčia Lietuvoje yra viena iš tų sričių, kur modernėjimas vyksta ypač lėtai. Anot V. Pruskaus, sunku nepastebėti kunigų konservatorių ir jaunesnės kartos dvasininkų konflikto, kai pastarieji ieško „netradicinio pastoracinio darbo ir bendravimo su įvairiomis tikinčiųjų grupėmis, ypač su jaunimu“ (ten pat, p. 51). Visgi, šių dienų tikinčiųjų bendruomenės socialinį vaidmenį papildoma vis dažniau parapijose besikuriančios socialinė veiklą vykdančios organizacijos, organizuojamos edukacinės stovyklos, vykdomi socialinių problemų sprendimui skirti projektai.

Taigi, tikinčiųjų bendruomenės socialinį vaidmenį įprasmina pagrindinės krikščioniškosios vertybės: atjauta kitam, pagalba vargstančiajam, žvelgimas į dvasinę bet kokios socialinės problemos pusę. Dar XX a. bažnyčią ir tikinčiuosius socialiai veikti skatinę kun. P. Jakas ir kun. A. Maceina kėlė ir šių dienų visuomenei aktualius klausimus. Į jaunimo (vaikų ir paauglių) auklėjimą orientuota

tikinčiųjų bendruomenių veikla reiškiasi ne tik per dvasininkų pastoracinį darbą, tačiau ir bendruomenėje veikiančių organizacijų.

1.2 Paauglystės, kaip žmogaus amžiaus tarpsnio, teoriniai aspektai

1.2.1 Paauglystė žmogaus amžiaus tarpsnių kontekste

Kiekvienas žmogaus gyvenimo amžiaus tarpsnis yra svarbus, atnešantis specifinę patirtį, klausimus ir atsakymus. Turtingam asmenybės formavimuisi svarbu išgyventi kiekvieno amžiaus tarpsnio pilnatvę. Tačiau būtent paauglystės charakteristikai „prilipinama“ sudėtingojo amžiaus etiketė, tad derėtų plačiau aptarti paauglystės ypatumus kitų amžiaus tarpsnių kontekste.

Žodis „paauglystė“ pirmiausia įvardija tam tikrą žmogaus amžiaus tarpsnį, t.y. metų ribą. Daugelis autorių teigia, kad paauglystė prasideda 11-12 metų. Dėl nevienodo paauglių fizinio, intelektualinio, emocinio ir socialinio subrendimo paauglystės pabaigos riba yra sąlyginė, tam įtakos turi ir individualios raidos ypatybės bei aplinkos sąlygos. Psichologiniu požiūriu paauglystė gali nesibaigti net asmeniui sulaukus pilnametystės, nes šiuo požiūriu paauglystė baigiasi tada, kai individas randa savo tapatumą, sukuria savo vertybių sistemą, geba užmegzti ir palaikyti draugystės ir meilės santykius (Gučas, 1990).

Šiuo metu vyrauja nuomonė, kad paauglystė prasideda anksčiau, o mergaitės pradeda bręsti jaunesnės, nei berniukai. Štai Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) duomenis, paauglyste laikomas žmogaus tarpsnis nuo 10 iki 20 metų (Pivorienė, 2005). Kiti autoriai paauglystės pradžią įvardija 12-uosius metus. Pavyzdžiui, R. Augis (1993) nurodo, kad merginoms paauglystė apima 12 - 21 gyvenimo metus, o vaikinams - 13 - 22 gyvenimo metus. A. Gučas (1990), teigia kad paauglystę pakeičia jaunystė, kuri merginoms trunka nuo 16 - 20 metų, o vaikinams - nuo 17 – 21 metų.

Pirmasis paauglystės bruožas – pereinamumas nuo vaiko iki suaugusiojo, kalbant ne tik apie fizinį brendimą, bet ir psichologinę ir socialinę brandą. Literatūroje paauglystei priskiriamas savęs ir kitų vertinimas, tapatumo paieška, pokyčių ir klausimų gausa - tai pabrėžia daugelis autorių (Augis ir Kočiūnas 1993; Gailienė, 1996; Petruolytė, 2003; Sondaitė, 1998, , Vanier, 2006). J. Vanier (2006) teigimu, paauglystė – ne tik ieškojimų, nestabilumo, baimės, bet dažnai ir vilties metas. Pasak D. Gailienės ir kt. (1996), paauglystė - toks amžiaus tarpsnis, kuomet vyksta intensyvus savęs suvokimas, savęs vaizdo formavimasis. Pagal D. G. Myers (2000) paaugliui būdinga sparti pažintinė, moralumo ir socialinė raida, gyvenimo pozicijos ieškojimas, t.y., tapatumo įtvirtinimas. A. Vaičiulienė (2004) pritaria, kad paauglytė yra išskirtinis žmogaus gyvenimo periodas, kai formuojasi savimonė - centrinis psichologinis darinys, vyksta tapatumo paieškos ir vaidmenų sumaištis. Tą galime pastebėti ir P. Newman ir B. Newman (Beresnevičienė, 2003) psichosocialinėje vystymosi teorijoje, pagal kurią paauglystė apibrėžiama, kaip laikotarpis, kada pirmiausia sprendžiama susitapatinimo su grupe arba atsiskyrimo psichosocialinė krizė, vėliau - individualios tapatybės arba vaidmenų nesupratimo

psichosocialinė krizė. Pasak E. Erikson (Pivorienė (sud.), 2005), sėkmingai išsprendus paauglystės krizes, susiformuoja tapatumo jausmas, savo asmenybės suvokimas, pasitikėjimas savimi ir saugios ateities jausmas (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996). J. Sondaitė (1998), remdamasi M. Claes (1986) ir E. Erikson (1968) teorijomis, teigia, kad pagrindiniai socializacijos uždaviniai, sprendžiami paauglystėje yra: tapatumo raida, atsiskyrimas nuo tėvų, brandesnių santykių su bendraamžiais kūrimas; kaip tai apibendrina J. Vanier (2006), paauglystė – metas, kaip pereinama nuo „gimtosios“ šeimos prie „įgytos šeimos“. Būtent šie uždaviniai išskiria paauglystės laikotarpį iš kitų.

Paauglystėje žmogus ima laisvai rinktis ir pats atsakyti už savo poelgius, formuojasi charakteris, kryptingumas, asmenybė. Šiuo periodu taip pat keičiasi ir vaiko religijos samprata. Vaikiškus Dievo suvokimus keičia brandesnis ir gilesnis Dievo įvaizdis. Jis lemia paauglio žvilgsnį į pasaulį, žmoniją, pareigą, atsakomybę, laisvę, tiesą, sąžinę, kūrybą (Oželis. 2000, p. 98). E. Karmazos (2007, p. 98) teigimu, galima apibendrinti, kad paauglystei būdingiausi šie bruožai:

- atsiskyrimas nuo šeimos;
- visuomenės taisyklių ribų išbandymas;
- jėgos sampratos patikrinimas;
- tapatumo, moralės, religinių pažiūrų, ateities tikslų formavimasis;
- seksualumo išreiškimas.

Apibendrinant galima teigti, kad paauglystė – ne tik fiziologinių, bet ir psichologinių bei socialinių pokyčių laikotarpis, iš kitų amžiaus tarpsnių išsiskiriantis atsakymų į egzistenciniu klausimus paieška, „savojo aš“ atradimu. Paauglystės metu formuojasi asmens vertybių sistema, atsiranda noras pažinti moralines, religines tiesas.

1.2.2 Paauglio, kaip socialinės asmenybės tipo, raiškos problematika

Žmogus visą laiką keičiasi fiziškai, psichiškai ir socialiai. Iš kūdikystės ir vaikystės atsinešami tam tikri paveldėti ir įgyti asmenybės bruožai, tačiau būtent paauglystės periodu formuojasi charakteris, socialiniai ryšiai, išryškėja žmogaus polinkiai bei interesai (Vyčienė, 2002). Tapatumo raidos procesas prasideda nuo pirmo susitikimo su savo motina ir baigiasi, kai prarandamas gebėjimas atpažinti kitą žmogų, paauglystėje socialinė tapatybės paieška ir jos raišką įgyja ypatingą prasmę, nes paauglystėje ir jaunystėje šį procesą dažnai lydi krizė (A. Vaičiulienė, 2000).

Pasak A. Giložienės (2010) šiandien kyla asmens socialinio tapatumo ir asmenybės raiškos problemų, pamiršamos dvasinės vertybės. Tai autorės sieja su jau minėta dvasine krize kuri prasidėjo pačiam žmogui pradėjus griauti krikščioniškąją kultūrą ir ją neigti. Autorė išskiria keletą asmens tapatumui susiformuoti trukdančių veiksnių: tai lyčių vaidmenų pasikeitimas ir beatodairiškas senų stereotipų griovimas, tikėjimo ignoravimas, o su juo ir atsiradęs beprasmybės jausmas, bei stiprėjantis individualizmo reiškiny.

Paauglio socialinė raiška yra ypač problematiška. Pasak O. Kuorienės (2002, p. 57), paaugliai emociškai tebėra vaikai. Emociškai išsekę jie skuba pas tėvus, o stokodami tėvų supratimo, jie atsiduoda bendraamžių įtakai. „Paauglys ieško idėjų ir žmonių, kuriais galėtų tikėti. Bijodamas būti apgautas neretai savo tikėjimo poreikį išreiškia paradoksaliai – cinišku netikėjimu“ - teigia A. Vaičiulienė (2001). Daugelis šių dienų paauglių yra apatiški, pesimistiškai žvelgia į savo ateitį. Nūdienoje vyrauja negatyvios jaunimo nuotaikos: beviltiškumas, bejėgiškumas, depresija. Netvirtos vertybių sistemos problema slegia tiek suaugusius, tiek besiruošiančius tokiais tapti. Tad pastaruoju metu mažėja paauglių, kurie „suvokia savo gyvenimo tikslą ir prasmę“ (ten pat, p. 64). Paaugliai savo raiškos galimybių gali ieškoti per įvairias veiklas, užimtumą, tačiau atsitinka taip, kad jauni žmonės, kurie nesidomi nei menais, nei studijomis, nežino, ką norėtų veikti ateityje dažnai yra pasimetę ir išbarsto savo energiją (Vanier, 2006, p. 96). Paauglių socialinio tapatumo ir raiškos problemas tyrinėja ir žymus psichoanalitikas D. G. Myers (2010), - autorius teigia, kad paauglys iškelia svarbius savęs suvokimo klausimus, kuriuos Eriksonas vadina paauglių „tapatybės paieška“ - paauglys gilina savivoką, mėgindamas įvairius vaidmenis, paskui suderindamas juos siekia individualios tapatybės. Tobulindami savo tapatumo jausmą, paaugliai paprastai išbando savo skirtingus „aš“ skirtingomis situacijomis: vienokie jie namie, kitokie su draugais, dar kitokie mokykloje. Paauglį kankina vaidmenų maišatis, kuri įveikiama tik pamažu keičiantis savivokai, kuri susieja skirtingus vaidmenis į vieną tapatybę. Eriksonas teigė, kad kai kurie paaugliai anksti suranda savo tapatybę, paprasčiausiai perimdami tėvų vertybes bei lūkesčius, tačiau dažnai paaugliai save identifikuoja pagal bendraamžių grupę (Psichologijos žodynas, 1993). Vakarų kultūroje paauglystė yra laikas, kuriam būdinga vis didėjanti bendraamžių ir mažėjanti tėvų įtaka, ypač srityse, susijusiose su asmeniniu skoniu ir gyvenimo būdu. Dauguma atsitiktinai atrinktų paauglių pareiškė, kad jie laisviau ir atviriau jaučiasi su draugais negu su šeima (G. D. Myers, 2010, p. 114-117). Tapatumo paieškos reikalauja nemažai pastangų. Dalis paauglių neturi savęs išreiškimo ar savo poreikių patenkinimo įgūdžių, nesugeba savęs realizuoti socialiai priimtinais būdais. Pagal tapatumo išsivystymą paaugliai gali būti tokiuose raidos tarpsniuose: tapatumo išskaidymas, nebrandus tapatumas, maratoriumas, brandus tapatumas. Paaugliai gali „keliauti“ iš vieno tarpsnio į kitą. Paaugliai esantys tapatumo išsiskaidymo stadijoje yra savotiškoje rizikos grupėje, juos lengviau patraukti į delinkventinio elgesio grupes (ten pat.). Tokį tarpsnį L. Jovaiša (1993) vadina socialiniu nebrandumu, kuris yra viena iš priešasčių delinkventinei elgsenai atsirasti.

Religinis tapatumas – viena iš sudėtingų visuminio asmens tapatumo plotmių (Advilonienė, 2006, p.). Vaiko, jaunuolio asmenybė, vertybės, pasaulėžiūra ir elgsena pirmiausia ir didžiaja dalimi formuojasi šeimoje. Paaugliai ieškodami religinio tapatumo linę eksperimentuoti, tad svarbu, kad laiku atsirastu pozityvus identifikavimosi objektas, kuriuo paauglys susižavėtų. Tradicinėje visuomenėje religinis tapatumas buvo perteikiamas iš kartos į kartą, todėl jį keisti buvo sudėtinga, o šiuolaikinėje

visuomenėje, priešingai, nėra vienareikšmiškai tapatumą lemiančių veiksnių. Vis dažniau jis pasirenkamas sąmoningai, tapatinamasi su tuo, kas egzistenciškai svarbu (Advilionienė, 2009).

Taigi, vienas svarbiausių paauglystės bruožų – socialinės tapatybės bei raiškos galimybių paieškos. Socialinę tapatybę sudaro ne tik lytiškumo, pomėgių, gabumų suvokimas, bet ir moralinių dilemų sprendimas – religinis tapatumas. Laiku neišpildyta tapatumo problema gali lemti vėlesnes raidos problemas ir sukurti sąlygas delinkventinės elgsenos apraiškoms.

1.2.3 Delinkventinės elgsenos apraiškos ir priežastys

Pasak R. Jusienės (2007), paauglystė civilizuotose visuomenėse visuomet buvo apibūdinama kaip sunkus psichologiškai organizmo ir asmenybės brandimo laikotarpis, tad maištingas elgesys šio amžiaus tarpsniui yra gana įprastas. Kai kuriuos paauglių poelgius priimame kaip natūralius tokio amžiaus asmenybės raiškos ženklus, tačiau jei maištingas ar agresyvus elgesys nebetoleruotinas ir peržengiantis visuomenėje nustatytas normas – jį vadiname delinkvencija.

Delinkvencijos ir delinkvento terminai atsirado palyginti neseniai. J.G. Weis, R. D. Crutchfield ir G. S. Bridges (2001, p. 9) teigia, kad delinkvencijos sąvoka – moderniosios teisės „išradimas“. Sąvoka pradėta vartoti XIX a. pabaigoje, prasidėjus vaiko teisių apsaugos judėjimui, kurio metu atkreiptas dėmesys į nepilnamečių nusikalstamumo (angl. *Juvenile Delinquency*) priežastis. Teisės aktuose numatytos delinkventinės elgsenos apraiškoms priskiriamos: a) veikos, kurios būtų kriminalinės, jei jas vykdytų suaugęs asmuo; b) veikos, kurios pažeidė miesto apygardos arba savivaldybės nutarimus, aktus; c) sunkiai apibrėžiami smulkūs pažeidimai paprastai pavadinami nusižengiamu ar amoralium elgesiu, netoleruotinas elgesys ir pravaikštos (pvz. mokykloje), kurie leidžia daryti prielaidą, kad taip besielgiantis jaunas žmogus suaugęs padarys didesnės žalos. Dažnai sąvokos „asocialus“, „deviantinis“, „antisocialus“, „antivisuomeninis“, „nusikalstamas“, „kriminalinis“, „amoralus“, „delinkventinis“ vartojamos sinonimiškai (Valickas, 1997), vertėtų pažymėti, kad asocialus elgesys – plačiausiai apimanti sąvoka, o vienos iš asocialaus elgesio apraiškų – deviantinis ir delinkventinis elgesys. Deviantinis elgesys vartojamas kalbant apie tam tikroje amžiaus grupėje esančių normų laužymą, tuo tarpu delinkvencijos sąvoka nevartotina kalbant apie suaugusius asmenis (ten pat).

Delinkvencija ne tik trikdo vaikų socializaciją, bet ir tiesiogiai įtakoja kriminogeninius procesus valstybėje. Per pastaruosius kelerius metus nepilnamečiai, kaltinami padarius nusikaltimus, sudarė nuo 13 iki 15 procentų visų kaltinamų asmenų. Delinkvencija literatūroje apima platų elgsenos spektrą: nuo psichologinio polinkio arba tendencijos pažeisti egzistuojančias elgesio normas (Jovaiša 1993, Valickas, Suslaivičius, 1997, p.13) iki teisinių ir socialinių normų pažeidimų, kuriuos daro nepilnamečiai. (Kerner 1998, p. 62–63). Delinkvencijos sąvoka literatūroje vartojama kalbant apie jauną asmenį, kurio asmenybė dar nepilnai susiformavusi. Akcentuojama tai, kad delinkventas – ne tas

pats, kas nusikaltėlis, pabrėžiama, jog delinkventams reikalinga pagalba, o ne bausmė, būtinas priešasčių šalinimas (kitai įvardinama kaip profilaktika, profilaktinis auklėjimas, prevencija). Šių jaunuolių veikų negalima prilyginti nusikalstamoms, kurias daro suaugusieji, nes tokie pažeidimai dažniau byloja apie asmenybės nebrandumą, o ne norą vykdyti kriminalinę veiklą.

Dar vienas svarbus punktas kalbant apie delinkvenciją – netaisomas delinkvento elgesys perauga į nusikalstamumą. G. Valicko (1997) teigimu, kuo anksčiau žmogus padaro pirmąjį nusižengimą, tuo didesnė tikimybė, kad šie pažeidimai pasikartos ateityje. Galima konkrečiai išskirti veikas, kurios priskiriamos delinkvencijai: smulkūs nusižengimai, moralinių elgesio normų pažeidimai, jie nesukelia rimto pavojaus ir nepadarо didelės žalos (keiksmazodžiai, agresija ir pan.). Tokios veiklos priskiriamos vaiko arba paauglio vidiniam maištui, vidinių nuostatų išraiškai, siekiui nusižengti, peržengti barjerus. Kai kurie kriminologai ir sociologinių reiškinių tyrinėtojai delinkventiniam elgesiui priskiria ir nepilnamečių nusikaltimus, narkomaniją, alkoholizmą, prostituciją, gyvenimą gatvėje.

Pedagoginių terminų žodyne (1997) teigiama, kad daugiausia nusikalsta 15-16 metų paaugliai, nors delinkvencija pasireiškia daug anksčiau – 8-10 metais. Ji vystosi pamažu, kol delinkventas savo sąmonėje praranda socialines ir susikuria antisocialines vertybes, išmoksta nusikaltimų technikos. Tada jis pateisina savo delinkventinį elgesį, atmeta bet kokius draudimus, įstatymus (Jovaiša, 1993). Pastebėta, kad įvairios asocialaus elgesio formos yra artimai tarpusavyje susijusios ir sąlygoja viena kitą. Žmogus iš pradžių dažniausiai pažeidžia moralines elgesio normas, po to - padaro nedidelius teisės pažeidimus, dar vėliau - įvykdo rimtus nusikaltimus. Kitaip tariant, kuo ilgiau žmogus pažeidinėja egzistuojančias elgesio normas, tuo labiau didėja elgesio nukrypimų laipsnis. Be to, vienos asocialaus elgesio formos neretai sudaro palankias sąlygas kitiems elgesio nukrypimams (Kvieskienė, 2000).

Norint toliau kalbėti apie delinkventinio elgesio prevenciją, būtina paminėti dažniausiai literatūroje įvardinamas tokio elgesio prielaidas ir priežastis. Skirtingos psichologijos mokyklos užduoda sau klausimą – kas, prigimtis ar patirtis lemia žmogaus elgesį. Jei tikėsime, kad prigimtis, teigsime, jog taip, kaip gėlėje užkoduotas žydėjimas, taip kiekviename žmoguje užkoduota branda ar tam tikra elgsena. Jei manysime, kad patirtis, sakysim, kad supanti aplinka mus lipdo tarsi puodžius molio gabalą. Daugelis sutinka, kad bręstančiai asmenybei svarbi ir prigimtis ir patirtis, o sąveikaujant šiems veiksniams paaugliai išmoksta tiek prosocialių tiek asocialių elgesio formų. (Vaitekonienė, 2002, p. 33-34). Aiškindami delinkventinio elgesio atsiradimą, autoriai ypatingą dėmesį skiria aplinkos įtakai. L. Jovaiša (1993) nurodo šias delinkvencijos priežastis: ydingas auklėjimas šeimoje, vaikų įtraukimas į nusikalstamą veiklą, socialinis nesubrendimas, sociopatija, charakterio nukrypimai (akcentuacijos), psychopatija, lytiniai iškrypimai.

Daugelis autorių (Valickas, 1997, Leliūgienė, 2005, Vaitekonienė, 2002) taip pat labiausiai išskiria šiuos paauglių delinkvenciją lemiančius faktorius:

- šeima: asmenybės formavimosi sąlygos, auklėjimo klaidos, kontrolės trūkumas, prieštaringi reikalavimai, asocialus, nepastovus ar neharmoningas santykių stilius;
- mokykla: neigiamas mokyklos poveikis, nesėkmių ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje;
- bendraamžių grupė: atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje, susižavėjimas asocialų elgesį demonstruojančia subkultūra;
- žiniasklaida: visuomenės informavimo priemonių transliuojama prievarta ir smurtas;
- individualios asmenybės savybės ir raidos sutrikimai, charakterio akcentuacijos.

I. Leliūgienė (2002) išskiria biologinius, psichologinius, socialinius – pedagoginius, socialinius – ekonominius ir moralinius - etinius delinkvencijos atsiradimo veiksnius. Pirmieji du – susiję su asmenybės fiziologija: paauglio reakcija į besikeičiantį kūną, hormonų pokyčiai, genai (biologiniai veiksniai), charakterio akcentuacijos, psichologiniai nukrypimai ir susirgimai, padidėjęs psichinės sistemos jautrumas (psichologiniai veiksniai). Pažymint, kad kiti trys veiksniai gali tapti prevencijos taikiniu, tikslinga būtų juos aptarti plačiau. Socialiniai – pedagoginiai veiksniai – atsiranda kaip mokyklinio, šeimyninio ar visuomeninio ugdymo proceso defektų padariniai. Šeima suformuoja svarbiausius vaiko interesus, dvasines vertybes, elgesio normas, poreikius, polinkius (Kvieskienė, 2005), šeima – svarbiausias veiksnys, nulemiantis vaiko asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su vaiku yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis (Pivorienė, 2006 cit. Navaitį, 2001). Paaugliai „ant svarstyklių“ deda ir savo tėvų idealus, šeimos taisykles, lygina savo tėvus su kitais, vertina, „kas būtų, jeigu jų tėvai būtų kitokie...“. Paaugliai pradeda smerkti tėvus, jeigu tėvai patys nesilaiko taisyklių ar normų, kurių turi laikytis paaugliai (Karmaza, 2007, p. 102).

Ne tik šeimoje, bet ir mokykloje ugdymo procesų metu vaikas gauna daug naudingos informacijos, palengvinančios ir taip sunkų paauglystės laikotarpį. Ši informacija įgalina paauglį sėkmingai socializacijai, tolygiam fiziniam, psichiniam vystymuisi ir kt. Ugdymo procesuose, esant tam tikriems defektams, paauglys nėra apsaugomas nuo neigiamos patirties, tai gali sąlygoti ir jauno žmogaus socialinę dezadaptaciją. Pastarieji vaikai, kaip taisyklė, būna negatyviai nusiteikę namų darbų atlikimui, abejingi savo pasiekimams moksle, o tai liudija apie jų mokymosi dezadaptaciją (Leliūgienė, 2005). Pasak I.Česienės (2007, p. 174), „mokyklos rizikos veiksnių grupei priskiriami žemi pasiekimai mokykloje ir mokyklos nelankymas“. Pastebėta, kad prasti akademiniai pasiekimai siejasi su delinkvencijos apraiškomis, o ypač merginų tarpe. Paaugliams būdinga ir mokymosi motyvacijos stoka, ko pasekoje nukenčia pamokų lankymas. Svarbus mokyklos vaidmuo organizuojant paauglių užimtumą, mat delinkvencija siejama ir su užimtumo stoka: pasak Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (1998), paauglių neužimtumas ir nusikalstamumas yra kone labiausiai tarpusavyje susiję.

I. Leliūgienė (2005) tyrinėjama paauglių delinkvencijos prielaidas teigia, jog šiuo laikotarpiu paauglys atitolsta nuo šeimos ir mokyklos, pagrindinis vaidmuo formuojant paauglio pasaulėžiūrą atitenka bendraamžių grupei, taigi tokios grupės veikla, tikslai ir vertybės gali turėti ypatingą vaidmenį nulemiant tolesnę paauglio veiklą. R. Jusienė (2007, p. 119) taip pat pritaria, kad polinkį nusikalsti, daugelio tyrimų duomenimis, didina paauglio priklausymas asocialių paauglių grupei ir vadinamoji „prasta kaimynystė“. Autorė pamini tyrimą, kurio metu nustatyta, jog, 75 procentai vadinamųjų „nuolatinių“ nusikaltėlių, būdami keturiolikos, turėjo nusikalsti linkusius draugus; tokių draugų turėjo 33 procentai „epizodinių“ nusikaltėlių ir tik 16 procentų nenusikaltusių

Delinkvencijos atsiradimą lemia ir socialiniai - ekonominiai veiksniai: visuomenėje vykstantys neigiami procesai - socialinė nelygybė, skurdas. Socialiniams – moraliniams veiksniams priskiriame moraliniu visuomenės nuosmukiu, besikeičiančiomis vertybėmis.

Šiame skirsnyje aptarta literatūra rodo, kad kalbėdami apie delinkvenciją turime omenyje paauglių veiklą, kuria peržengiamos visuomenės normos. Delinkventinės elgsenos atsiradimą lemia daug skirtingų veiksnių, o į prevencijos vykdymo akiratį papuola socialinių-pedagoginių delinkvencijos priežasčių ieškojimas ir jų šalinimas.

1.3 Šiuolaikinės paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo galimybės

1.3.1 Šiuolaikinė prevencijos lygių aptartis

Žodis prevencija kilęs iš lotyniško žodžio "*praevenire*", kuris reiškia ateiti pirma, neleisti kam nors atsitikti (Leliūgienė, 2005, p. 149). Atsižvelgiant į tai, kad „prevencija“ reiškia kelio užkirtimą tam tikram reiškiniui, organizuojant prevencijos priemones reikėtų išsiaiškinti to reiškinio kilmę, paplitimą, prevencijos galimybes – turėti teorinius pasiruošimo pagrindus (Sakalauskas ir kt. 2000). Delinkvencijos prevencija plačiąja prasme - tai bet kokia veikla, kuri faktiškai daro teigiamą įtaką socialiniam gyvenimui.

V. Vaitekoniene (2002) pateikia septynis delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo principus, kiekviename iš jų autorė pabrėžia pozityvumą ir tinkamos aplinkos paaugliui formavimą. Plačiau šie principai bus aptarti III darbo skyriuje. Vertėtų pažymėti, kad literatūroje dažniausiai kalbama apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, kas nėra visiškai tapatu delinkvencijai, tačiau, kaip teigiama Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencijos metodiniame leidinyje (2000, p.60), visas nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programas galima taikyti bendrajai delinkvencijos prevencijai, o prevencijos lygiai yra panašūs aibejų problemų sprendime.

Dažniausiai skiriami trys prevencijos lygmenys: pirminė prevencija, kurios tikslas yra užkirsti kelią problemos atsiradimui, antrinė prevencija – jos tikslas yra mažinti problemos plitimą ir žalą visuomenei, bei tretinė prevencija - jos tikslas yra stabdyti problemos progresavimą taikant specifines

priemonės. Kituose šaltiniuose randami kitokie prevencijos lygių pavadinimai, tai ankstyvoji prevencija, pagalbos prevencija (intervencija), socialinė – pedagoginė reintegracija ir rehabilitacija (Kvieskienė, 2000).

Paaugliai nėra savaime linkę į delinkvenciją, tačiau esant tam tikroms aplinkybėms jie gali „nudreifuoti“ delinkvencijos link. Laiku pastebėti šį dreifą ir sustabdyti jį – yra pagrindinis delinkvencijos prevencijos uždavinys (Dobrynas, Poviliūnas ir kt., 2004). Prevencija gali būti įvairiai skirstoma pagal skirtingus kriterijus. Literatūroje prevencija – tai priemonės, skirtos išaiškinti ir apriboti, neutralizuoti arba šalinti aplinkybes, sąlygojančias nepilnamečių smurtinius nusikaltimus bei juos darančių nepilnamečių asmenybių formavimąsi, visumą. Siūlomas apibrėžimas yra lakoniškas, tačiau taip pat ir pakankamai išsamus. Priemonių, skirtų šiai veiklai, visuma ir sudaro nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencijos turinį. H.J.Kerner ir G.Kaiser (1990) plačiau paaiškina tris prevencijos lygmenis; remiantis šiais autoriais, pirminė prevencija – tai nusikalstamumo prevencijos strategija, numatanti būtinų socialinių, politinių, ekonominių, kultūrinių ir sociologinių prielaidų bei optimalių sąlygų sėkmingai individo socializacijai sukūrimą. Antrinė prevencija daugiausiai atspindi įstatymų leidybos politikoje ir jos praktiniame įgyvendinime, apimant ir bendrosios prevencijos funkciją. Antrinė prevencija yra tuomet, kai užkardomas pavojingesnis nusikaltimas. Tretinė prevencija – tai kova su recidyviniu nusikalstamumu, vykdoma tiek baudžiamosios teisės, tiek ir policijos priemonėmis. Tai – nusikaltusiems asmenims taikomų sankcijų sistema. Remiantis R. Uscila (2012), prevencija, tai individų, jų grupių, visuomeninių asociacijų, bendruomenės ar savivaldos, visos visuomenės ar valstybės veikla, pasireiškianti nepageidautiną reiškinį sukeliančių veiksnių šalinimu, papildomų neutralizatorių jiems sukūrimu, poveikiu konkreitiems asmenims ar asmenų grupėms, socialinėms ar valstybinėms institucijoms, siekiant teigiamų socialinių pokyčių ar tokių asmenų ir institucijų elgesio pasikeitimų, kurie sumažintų nepageidaujamus socialinius reiškinius, ar kitaip pozityviai juos veiktų. Pagal objektą (pagal tai, į ką nukreipta), prevencija gali būti skirstoma į bendrąją (nukreiptą į visuomenę ir paties delinkvencijos reiškinio slopinimą) ir individualią (nukreiptą tiesiogiai į asmenį). Tai pat gali būti vykdoma bendroji prevencija pagal subjektą (subjektas nesukurtas specialiai šiai problemai spręsti); specialioji prevencija pagal subjektą (subjektas sukurtas specialiai problemos sprendimui). Pagal tęstinumą prevencija skiriama į periodinę ir nuolatinę. Pagal konkretumo laipsnį nusikaltimų prevencija yra: bendrasocialinė – nukreipta į socialines sąlygas, priežastis, situacijas, asmenis, problemas ir iš esmės remiasi formavimosi, asmenybės teorijomis; situacinė – nukreipta į konkretaus, potencialiai galimo nusižengimo užkardymą ir iš esmės remiasi situacinėmis teorijomis (Uscila, 2012). Efektyvus problemos sprendimas gali būti pasiektas tik vykdant prevencinę veiklą visai trimis lygmenimis: prevencijos politikos efektyvumą gali užtikrinti tik sisteminis požiūris ir kompleksiniai sprendimai, t.y vertikalinių ir horizontalių programų derinimas, informacija, švietimas, alternatyvos, intervencija, rehabilitacija ir palaikymas (Sakalauskas ir kt., 2000, p. 55).

Kalbant apie prevenciją, tikslinga būtų aptarti Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos (Rijado) gairėse (1990) priimtus pasiūlymus ir nuostatas. Gairėse teigiama, kad nepilnamečių nusikalstamumo prevencija yra esminė nusikaltimų prevencijos visuomenėje dalis, o įtraukiant į teisėtą, socialiai naudingą veiklą ir skiepijant humanistinį požiūrį į visuomenę ir gyvenimą, jauni asmenys gali išsiugdyti nenusikalstamą požiūrį. Skatinama palankiai žiūrėti į vaiką, nebausti dėl nedidelę žalą turinčių veiksmų, neversti jo nusikaltėliu. Taip pat skatinama analitiškai žiūrėti į nepilnamečių nusižengimus ir iš esmės analizuoti tokių veiksmų priežastis bei siekti tokių priežasčių pašalinimo. Siūloma, kad nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos veikla sudarytų: suteikimą galimybių, įgyti išsilavinimą; vykdyti veiklas, kurios atitiktų įvairialypius jaunų asmenų poreikius ir būtų kaip pagalbinė sistema, apsaugojanti individualią visų jaunų asmenų raidą ir tobulėjimą, ypač tų, kurie akivaizdžiai patekę į pavojų arba rizikingą socialinę padėtį ir kuriems reikia išskirtinės globos ir apsaugos; specializuotas nusikalstamumo prevencijos koncepcijas ir požiūrius, kurių pagrindą sudarytų įstatymų, teisinių procedūrų, institucijų, palankių sąlygų ir pagalbą teikiančių tarnybų sistema, veikianti, kad sumažintų įstatymo pažeidimų priežastis, poreikį, galimybes arba ribotų juos sukeliančias sąlygas; nuostatą, kad jaunatviškas elgesys, kuris nepaklūsta visuotinėms socialinėms normoms ir vertybėms, dažnai yra sudedamoji brendimo ir augimo dalis ir daugelio asmenų turi tendenciją subrendus išnykti savaime; supratimą, kad, daugumos ekspertų manymu, jaunų asmenų klasifikavimas į tokias kategorijas kaip „sunkiai auklėjamas“, „nusikaltėlis“ ar „linkęs nusikalsti“ dažnai lemia dėsninę jų nepageidaujamo elgesio raidą. Gairėse skatinama atkreipti dėmesį į per šeimą, švietimą, bendruomenę, žiniasklaidą ir socialinę politiką.

Apibendrinant galima teigti, kad paauglių delinkventinei elgsenai užkirsti vykdoma trijų lygių prevencija. Siekiant užkirsti kelią jauno žmogaus asocialiam elgesiui svarbus švietimo vaidmuo, vertybių ir nuostatų formavimas. Antrinės prevencijos akirtyje – delinkventinę elgseną demonstruojantys paaugliai. Čia galimos šviečiamosios programos, individualus darbas su tokiu paaugliu, siekis, kad delinkventinė elgsena nepasikartotų. Tretinės prevencijos metu siekiama pakartotinai nusižengiančių paauglių resocializacijos.

1.3.2 Paauglių delinkventinės elgsenos prevencija tikinčiųjų bendruomenės kontekste

N. Krause ir kt. (2011) teigia, kad atlikti tyrimai gan įtikinamai rodo, jog tikintieji, įsitraukę į religinę bei bendruomeninę veiklą, tenkinasi geresne psichine ir fizine sveikata, nei nereligingi asmenys. Tam esama įvairių priežasčių: tikintieji lengviau susidoroja su stresu, gyvenimo prasmę religijoje atradę asmenys yra geresnės psichologinės būklės, besilaikantieji tikėjimo vertybių yra linkę į nuosaikų gyvenimo būdą, tokie žmonės užtikrinti, kad atsiradus pavojui jų sveikatai jie susilauks visapusiško palaikymo iš bendruomenės narių (ten pat).

Dviem būdais gali reikštis Bažnyčios dalyvavimas socialinės problemos sprendime: nušviečiant socialinio gyvenimo principus ir sukuriant tinkamą moralinę atmosferą šiems principams vykdyti Socialiniai principai yra pasaulėžiūriniai. Jie kyla iš žmogaus nusistatymo pasaulio bei gyvenimo atžvilgiu. Todėl nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad jie yra toli nuo Bažnyčios mokslo, bet tikrumoje jie sudaro integralinę šito mokslo dalį. Socialinės pažiūros glūdi įvystytos Bažnyčios dogmose (Maceina, 1937) Būtent religija ir padeda įtvirtinti moralines vertybes, be kurių jokia ekonominė, socialinė bei politinė sistema negali efektyviai funkcionuoti ir būti priimtina. P. Jakas pabrėžė, kad krikščionybė nekalba apie bankus, bet, „kurdama ir saugodama moralines vertybes, teisingumą, darbštumą, kantrybę ir kita, ji stiprina ekonominį gyvenimą iš vidaus, iš pagrindų, kas yra keleriopai svarbiau už <...> jo gamybos vaisingumą“ (Jakas, 1939, p. 82).

Tikinčiųjų bendruomenės kontekste išlieka trys prevencijos lygmenys: pirminė, antrinė ir tretinė. Pirminės prevencijos metu siekiama užkirsti kelią delinkventinės elgsenos apraiškų atsiradimui. Šios tikinčiųjų bendruomenės veiklos gali būti vadinamos pirmine prevencine veikla: 1) vidinių asmenybės gynybinių veiksnių, tokių kaip teigiamas savęs vertinimas, problemų sprendimas ir vertybių bei žinojimo stiprinimas; 2) socialinės paramos sistemų kūrimas ir stiprinimas; 3) veikla, nukreipta į pokyčius ir problemos sprendimą bendruomenėje ir visuomenėje (Athale, Neela, 2011). Toliau bus plačiau aptariamos kiekvieno iš išvardintų punktų galimybės bei svarba. „Bendraja prasme yra nustatyta, kad žmogaus elgesiui turi įtakos asmens vidinės, psichologinės savybės, jo patirtis, situacinė būseną ir aplinkos, kurioje vyksta veiksmas bendravimo sąlygos“ (Ralys, 2012, p. 75).

Siejant tikinčiųjų bendruomenę su pirminės prevencijos galimybėmis, būtina pradėti nuo paauglio vertybių sistemos formavimo. Individualaus darbo su nusikalsti linkusiu vaiku vadove rašoma, jog dirbant su delinkventu, svarbus moralinių vertybių keitimas. Tokioje srityje dirbantiems asmenims siūloma vykdyti naujų moralinių vertybių formavimo programas. Tokių programų metu siekiama formuoti jaunuolių dorumą, teisingumą, rūpinimosi kitų poreikiais supratimą. Siūloma diskusijų metu jaunuoliams pateikti moralines dilemas, kurios sukeltų kognityvinį konfliktą. „Sprendžiant šį konfliktą gali susvyruoti turėtos moralinės vertybės ir imti formuotis naujos, aukštesnės“ (Žukauskienė, 2006). Tokia intervencija svarbi tiek pirminės, tiek antrinės prevencijos lygmenyse. Žinoma, ši užduotis pirmiausia atitenka šeimai, tačiau antrinis moralės ir vertybių ugdymo vaidmuo atitenka kitoms institucijoms: mokyklai, bendruomenei. Vertybė – abstraktus, bendras elgesio principas, standartas, lemiantis konkrečius veiksmus ir tikslus. Vertybės gali būti tiek materialios, tiek nematerialios. Naujajame teologijos žodyne (2002) teigiama, kad žemiausia laikoma malonumo vertybė, aukščiau stovi biologinis, estetinis ir asmeninis savęs vertinimas, o aukščiausia laikoma religinė vertybė, šventybė. Tokie orientyrai tinkami ten, kur ieškoma pamatinių poreikių ir norima juos tinkamai subalansuoti pasaulėžiūriškai pliuralistinėje visuomenėje. K. Ralys (2012, p. 76) cituoja R. Lousi (1966) anot kurio, visuomenėje galima išskirti tokias vertybių sritis: pinigai, draugystė, šeima, religija, moralė, politika, meilė ir seksas, laisvalaikis, subrendimas, charakterio bruožai ir darbas. „Jaunystėje geriau įsisąmoninamos ir

įprasminamos dvasinės vertybės, kurios rodo ypatingą jauno žmogaus santykį su pasauliu, grindžiamą aukščiausiomis vertybėmis ir išreiškiantį jų asmeniškumą“ (Gliožienė, 2010, p. 145). Apskritai vertybių nėra, jos išryškėja tik subjekto-objekto santykyje ir tarpusavio priklausomybėje, todėl vertybės egzistuoja ten, kur žmogus, jo santykis su patraukliais objektais, su kitais žmonėmis ir savimi pačiu. Vertybės lemia kiekvieno žmogaus elgesio kryptį (Ivanauskienė, Varžinskienė, 2010). Religinio ugdymo specialistai pripažįsta, kad Dievo įvaizdis turi įtakos paauglių tapsmui, jų vertybių sampratai, santykiams su tėvais ir bendraamžiais, savęs vertinimui, religinei praktikai ir santykiams su aplinka. Religija turi didelę įtaką vaikų ir paauglių auklėjimui, brandai ir pasaulėžiūrai, (Oželis, 2009, p. 97). L. Jovaiša (1998, p. 73) tikėjimą gretina su atsivėrimu – visybiniu tikrovės pažinimu, kuris įgyjamas protu, jausmu, laisva valia, intelektine ir emocine intuicija. Toks santykis su tikrove naikina vienišumo jausmą. Autorius teigia, kad atsverti tikėjimui padeda bažnyčia – kunigai ir aplinkiniai tikintieji. Kitas žymus autorius K. A. Trimakas akcentuoja religinių išgyvenimų poveikį išsiugdant stipriausią charakterį, saugumo jausmą, galutinę prasmę – dieviškąjį „Tu“. K. A. Trimako moksliniai tyrimai, pavadinti egzistencinio apsisprendimo psichologija, atsako į daugybę dabarties vaikų ir jaunimo auklėjimo klausimų: kaip religija gali praplėsti pasaulėžiūros horizontą, pagilinti savimone, įveikti konfliktą tarp egoizmo ir altruizmo, spręsti atsiradusias santuokoje ir šeimoje problemas, užtikrinti vidinę darną (Ratnikaitė, Uzdila, 2008).

Pirminė ir antrinė prevencija tikinčiųjų bendruomenė gali pasireikšti ne tik tiesiogiai veikiant paauglį, bet ir netiesiogiai - per šeimą. Kun. doc. dr. K. Ralys (2012) teigia, kad santuokos institucija – glaudi santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė, kuri yra kilusi iš žmogiškojo veiksmo ir pažymėta meilės vienas kitam. Šeimos santykiai pasižymi teisingumu, vadinasi, ir pagarba vienas kitam. Krikščionybė pabrėžia meilės išraišką šeimoje, o K. Ralys nurodo, kad šeima – tai ir bendruomenės pagrindas: „Šeima yra kaip vieta, kur iškyla bendruomenė. Tokios bendruomenės reikia visuomenei, kuri vis labiau tampa individualistine“ (2012, p. 64). Bažnyčios darbas su šeima, kurioje auga paauglys – itin svarbus. Paauglio tėvai – pirminė ir svarbiausia sija, palaikanti jo vertybes, elgesį ir tikslus. Tikinčiųjų šeimos dažnai išsiskiria iš kitų stipriomis vertybėmis, tokiomis kaip meilė, solidarumas, stabilumas, šeimyninė pilnatvė (Athale, Neela, 2011).

Prevencijos vykdyme pabrėžtinai yra dvasininko vaidmuo, mat dvasios tėvai yra specialiai kvalifikuoti tikinčiųjų ugdymui ir pagalbai siekiant įveikti abejones, atsikratyti elgesio klaidų, jie konsultuoja visais dvasinio gyvenimo ir sunkumų įveikimo klausimais (Ralys, 2012, p. 74). Dvasininkas ne tik suteikia paaugliui stiprybės konsultuodamas ir atsakydamas į svarbius klausimus, bet ir būdamas dvasiniu autoritetu jaunam asmeniui.

Dar vienas prevencinis aspektas tikinčiųjų bendruomenėje - bendruomeninis įgalinimas. Bendruomenės parama efektyvi tiek pirminėje tiek antrinėje prevencijoje, tačiau ji savo galią parodo ir resocializacijos – tretinės prevencijos procese. Pasak J. Vanier (2006, p. 179) šiose įvairaus pobūdžio bendruomenėse mažėja žmonių vienišumas, nes jie gali dalytis su kitais, išgyvena broliškus santykius

ir solidarumą. Bendruomenė, turėdama savo žmogiškuosius išteklius, vaidina svarbų vaidmenį asmens socialiniam įgalinimui: išsiaiškina ir padeda tenkinti gyvybinius poreikius, kai pats asmuo to nebepajėgia, atliepia lūkesčius, daro įtaką pokyčiams, lemia vertybinių nuostatų formavimąsi ir perimamumą. Bendruomeninės pagalbos, kuri skatina bendravimo įgūdžius, stiprina pasitikėjimą savimi, sprendžia vienišumo pojūčius, socialinės izoliacijos problemas, svarbą nagrinėja daugelis užsienio ir Lietuvos mokslininkų (Dirgėlienė, 2010). Svarbu, kai bendruomenė įsisąmonina savo misiją – teikti gyvybę, ypač nelaimių prispaustiems žmonėms, bendradarbiauti su kitomis bendruomenėmis ar žmonių susibūrimais. Bendruomenėje žmogus pilniau patiria gyvenimo vertę, prasnę, dažniau jaučiasi reikalingas, vienintelis, nepakartojamas. Bendruomenė ugdo altruizmą, draugiškumą, užuojautą artimam, pareigingumą. Bendruomenei būtinas dvasinis narių ryšys (Leliūgienė, 2012). Tikinčiųjų bendruomenės galimybe vykdyti prevenciją apibendrina 1 lentelė.

1 lentelė. Teorinės prevencijos vykdymo galimybės tikinčiųjų bendruomenėje

Prevencijos tipas	Prevencijos „taikynys“	Galimos priemonės
<i>Pirminė prevencija (iki delinkvencijos aprašų)</i>	Paauglio vertybių sistema	<ul style="list-style-type: none"> • Krikščioniškas dorovinis lavinimas • Užimtumo organizavimas • Veikimas per šeimą
<i>Antrinė prevencija (esant delinkvencijos aprašams)</i>	Delinkvencijos atsiradimo priežastys	<ul style="list-style-type: none"> • Specialios programos ir projektai • Dvasinis konsultavimas
<i>Tretinė prevencija (esant pasikartojančiam delinkventiniam elgesiui)</i>	Resocializacija, grąžinimas į bendruomenę	<ul style="list-style-type: none"> • Specialios programos ir projektai • Dvasinis konsultavimas • Bendruomeninis įgalinimas

Aptarus prevencijos vykdymo galimybes per tikinčiųjų bendruomenės veiklą, matome, kad kai kurie aspektai užpildo visų trijų prevencijos lygmenų uždavinius, pavyzdžiui tikėjimu grindžiamos vertybės gali veikti paauglį ne tik tiesiogiai, bet ir per jo šeimą, tad apima ir tiesioginę ir netiesioginę prevenciją, o dvasinis konsultavimas gali būti tiek pirminės, tiek antrinės prevencijos priemone. Svarbus prevencijos veiksnys – bendruomenė ir bendruomeninis įgalinimas, kuris ypač ryškus tikinčiųjų bendruomenėje.

II. TIKINČIŲJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENCIJĄ TYRIMO METODOLOGIJA

2.1 Tyrimo metodologinės nuostatos

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro:

Egzistencializmo teorija (krikščioniškoji kryptis). Šia teorija siekiama žmogaus egzistencijos, jos prasmės ir galimybių apmąstymo. Egzistencializmas atsisako kalbėti apie pasaulį be žmogaus, apie būtį apskritai ir renkasi atskiro žmogaus problemas. Krikščionys egzistencialistai skatina ir kaip vienintelę išeitį siūlo tikėjimą – asmeninio ryšio su Dievu ieškojimą, akcentuodami laisvą asmens apsisprendimą, individualumą, auklėjimą ir saviauklą. Atsigręždami į žmogų, jo vidų, jausmus, apsisprendimo būtinybę ir reikšmę, egzistencialistai domisi ne tiek žmogumi apskritai, kiek atskiru, individualiu žmogumi, jo santykiu su būtimi ir tikėjimu. Egzistencialistai pabrėžia asmeninį aš – tu dialogą (Ratnikaitė, Uzdila, 2008). Toks dialogas labai svarbus kiekvienam jaunam žmogui. Čia svarbų vaidmenį asmenybės formavimuisi ir sėkmingai socializacijai gali turėti paauglio ir dvasinio autoriteto (galime jį pavadinti ir dvasingumo mokytoju ar ugdytoju) santykis, kuris gali veikti visuose prevencijos etapuose, o ypač pirminėje (ankstyvojoje) prevencijoje. Anot A. Bladžiaus (2003) moralės ugdymas ir aukštų vertybių išgyvenimas daugiausiai priklauso nuo auklėjimo visapusiškumo ir skatinančių veiksmų. Autorius skatina prisiminti pagarbos vertus dvasinius autoritetus bei jų svarbą jaunų žmonių socializacijos procese: „Remiantis šiuolaikine bažnyčios nuostata, reikia patraukti ir įtraukti jaunimą, nes jų idealizmas ir noras veikti yra neišsenkantis energijos šaltinis“, teigia autorius (2003, p. 322). E. Karmaza (2007, p. 98) pritaria tokiam teiginiui: paauglystei būdinga „tapatumo, moralės, religinių pažiūrų, ateities tikslų formavimasis“, teigia autorius.

Humanistinė teorija – tai psichologijos mokykla atsiradusi XX a. šeštajame dešimtmetyje kaip reakcija į biheviorizmą ir psichoanalizę, o jos šaknys yra egzistencialistų filosofijoje. Humanistinė teorija atsirado kaip psichologijos kryptis ir buvo pavadinta trečiąja kryptimi, atnešusia naują požiūrį į žmogų, grindžiamą prielaida, kad visi žmonės yra geri (Jančaitytė, 2010). Humanistinės psichologijos atstovų keliami klausimai - „Kas žmogų daro žmogumi? Kas verčia jį tobulėti? Kokie jo gyvenimo tikslai ir gyvenimo prasmė?“. D. G. Myers (2000, p. 489) cituoja vieną svarbiausių humanistinės krypties psichologų A. Maslow: „brandaus suaugusio žmogaus savybės, būdingos tiems žmonėms, kurie pakankamai gerai išmano apie gyvenimą ir todėl gali užjausti, pamiršti savo painius jausmus tėvams, surasti savo pašaukimą, „įgyti pakankamai drąsos būti nepopuliariems, nesigėdyti būti atvirai doriems“. Daugeliui A. Maslow minčių pritarė kitas humanistinės krypties psichologas Carlas Rogersas, kuris buvo įsitikinęs, kad žmonės iš esmės yra geri ir visi turi saviraiškos polinkių. Kiekvienas esame kaip gilė, galintys augti, tobulėti, įgyvendinti savo galias, jei tik aplinka netrukdo ir nestabdo šio proceso (ten pat). Ši teorija svarbi bet kokiai socialinei veiklai, taip pat ja pagrįsti ir socialinio darbo profesijos pamatai.

Krikščioniškoji socialinė teorija. Ši teorija paremta Aristotelio Tomo Akviniečio bažnyčios socialinės etikos samprata. Krikščioniškoji socialinė teorija teigia, kad bažnyčia turi angažuotis visuotinės gerovės ir socialinio teisingumo labui, remdamasi krikščioniškos meilės (artimo meilės) principu. Teorija pabrėžia žmogaus visuomeniškumą ir solidarizaciją su kitais visuomenės nariais: „Žmogus yra visuomeniškas, nes jis gali save realizuoti tik tuo atveju, jei visi žmonės, solidarčiai bendradarbiaudami, vieni kitiems sudaro savirealizacijos galimybes“ (Anzenbacher, 1992, p.288). Ši teorija neatsiejama nuo daugelio tikinčiųjų bendruomenių savanoriškos socialinės veiklos ištakų bei siekių ir ja remiasi ir tikinčiųjų bendruomenės vykdoma socialinė veikla, bei bendruomeniškumo samprata.

Socialinio konstruktyvizmo teorija, kuria teigiama, kad asmuo sąveikaudamas su aplinka, kuria naują asmeninį supratimą savo ankstesnės patirties pagrindu (Flavel, 1985 iš Viršilas, 2011). Konstruktyvizmo šalininkai teigia, mokantis ne tik klausomasi, stebima, arba jaučiama, įsivaizduojama, bet taip pat pasitelkiamos individo vystymosi ir patirties pagrindu susiformavusios mąstymo struktūros. Vadinas tai, ko išmokstame, priklauso iš esmės nuo aplinkos, kurioje mokomasi ir gyvenama, informacijos pobūdžio ir mūsų ankstesnių žinių ir patirties. Žmonės, kurie mus supa, su kuriais bendraujame neišvengiamai lemia mūsų savijautą, vertybes ir žinias. Viskas, kas sudaro socialinį žmonių gyvenimą yra pačių žmonių sukurtas „produktas“, žmonių sąmoningumo išdava, tarpusavio bendravimo padarinys: mintys, vertybės, idėjos, teorijos, ženklai, kalbos, supratingumas ir supratimas, gebėjimai (J. Giesen, 2011). Šiame darbe konstruktyvizmo teorija gretinama su bendruomenės narių tarpusavio sąveika ir mokymosi vienas iš kito. Pozityvi bendruomeninė patirtis jaunam žmogui svarbi tiek pirminėje ir antrinėje prevencijoje (siekiant užkirsti kelią delinkventinei elgsenai), tiek tretinėje prevencijoje, siekiant asmens resocializacijos. Socialinio konstruktyvizmo teorija aiškina ir delinkvencijos atsiradimo priežastis, čia pabrėžiamas aplinkos vaidmuo jauno žmogaus socializacijos procese.

Kokybinio tyrimo metodologiniu pagrindu laikytina *Fenomenologijos paradigma.* Šios teorijos pagrindas yra žmogaus santykis su išoriniu pasauliu bei kitais žmonėmis, ja remiasi daugelis kokybinių tyrimų. Tyrėjas orientuojasi į respondento įvairiapusę patirtį ir jos raišką pasisakymuose, kurie geriausiai atitinka šios patirties turinį (Kardelis, 2005). Jis atlieka respondento patirties bendraatoriaus funkcijas, įvairiais būdais stimuliuodamas pastarojo prisiminimus apie ankstesnę veiklą ar skatindamas išsakyti dėl dabarties aktualijų (Kajokienė, 2010).

2.2. Tyrimo imtis ir respondentai

Tyrimui pasirinkta *imtis* - 6 respondentai. Kokybiniam tyrimui būdingas nedidelis respondentų kiekis ir neatsitiktinis jų pasirinkimas. Pasak L. Rupšienės (2007), kokybiniame tyrime tyrėjas

pasirenka vieną arba kelis generalinės aibės¹ vienetus ir siekia juos visapusiškai suprasti. Kokybiniame tyrime dažniausiai nesvarbu, ar išvadas galime pritaikyti visai generalinei aibei, t.y. ar pasiektas 95-99 proc. patikimumo lygmuo, nes tyrėją domina išskirtiniai, netipiniai atvejai (ten pat). Literatūroje teigiama, kad vykdant kokybinį tyrimą nėra būtina iš anksto numatyti tikslų respondentų skaičių, nes gali paaiškėti, kad, pavyzdžiui, kalbinant 11-ąjį respondentą informacija kartojasi ir nesuteikia tyrimui naujumo. Kokybiniam tyrimams netaikomi griežti imties tūrio reikalavimai dar ir dėl to, kad tyrimo rezultatyvumą rodo ne tiriamųjų skaičių us ir pasirinkimo būdai, o lankstūs teoriniai kriterijai; kokybiškas duomenų apibendrinimas, reiškinių kilmė, o ne skaičius ar kiekis (Kardelis, 2005; Paulauskaitė, 1996). Publikuojamos skirtingos nuomonės apie tai, ar tyrėjas turėtų griežtai nustatyti imties dydį ir kokia tyrimo imtis optimaliausia. L. Rupšienė (2007) teigia, kad tyrimo imtis priklauso nuo: reiškinio tyrimo detalumo, tyrimo strategijos, duomenų rinkimo metodo ir renkamų duomenų informatyvumo. Kai kurie autoriai laikosi nuomonės, kad kokybinio tyrimo išvados labiau siejasi ne su imties dydžio problema, bet su tyrėjo analitiniais gebėjimais ir tyrimui pasirinktų atvejų informatyvumu. Visgi literatūroje galime rasti rekomendaciją kokybiniam tyrimui rinktis nuo penkių iki trisdešimties žmonių (Bitinas ir kt., 2008).

Remdamasis M. Patton (1999) B. Bitinas ir kt. (2008, I d., p. 97) bei L. Rupšienė (2007, p. 26) teigia, kad kokybiniame tyrime neverta siekti tikimybinės, atsitiktinės imties, bet priešingai – reikia pasirinkti tokius atvejus, kurie yra informatyvūs tiriamojo požiūriu, todėl kokybiniame tyrime dažniausiai taikoma tikslinė imties vienetų atranka. Šio darbo tyrime respondentai taip pat atrinkti vykdant *tikslinę kriterinę* atranką. Tikslinė atranka – tai kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos respondentus tikslingiau atrinkti (Luobikienė, 2005). Tyrimui atrinkti tikinčiųjų bendruomenei vadovaujantys asmenys, kurių vykdoma veikla atitinka šio darbo temą. T. Patton pateikia smulkesnę tyrimo imties atrankų charakteristiką. Autorius siūlo 16 tyrimo imties vienetų atrankų: tipinių atvejų, intensyvių atvejų, ekstremalių arba deviantinių atvejų, maksimaliai įvairių atvejų, homogeninių atvejų, patvirtinančių arba paneigiančių atvejų, patogioji, „sniego gniūžtės“, kriterinė, teoriškai pagrįsta, proginė, stratifikuotoji tikslinė, atsitiktinė, politiškai svarbių atvejų ir mišrioji tikslinė atranka. Todėl galima pridurti, kad šiame darbe pasirinktą imties vienetų atranką tiksliau galėtume įvardinti kaip *tikslinę kriterinę*, todėl, kad ši atranka „taikoma tada, kai imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų“ (Bitinas ir kt., 97, p. 101), o laikantis tokios atrankos metodo imtį sudaro tyrimo požiūriu svarbūs vienetai, galima daryti loginius apibendrinimus, toks atrankos būdas yra veiksmingas, taip surenkami kokybiški duomenys (Rupšienė, 2007).

Respondentų charakteristikos: a) lytis – šeši vyrai; b) amžius (vidurkis 35 metai); socialinis statusas – visi šeši asmenys yra dvasininkai, krikščioniškųjų bendruomenių dvasiniai vadovai; c)

¹ Generalinė aibė – tyrimo vienetų (žmonių, organizacijų bendruomenių, grupių, įvykių ir pan.), atstovaujančių tyrimo objektui, visuma (L. Rupšienė, 2007).

išsilavinimas - visi turintys aukštąjį išsilavinimą. Tyrime dalyvavo respondentai iš įvairių Lietuvos miestų: Vilniaus, Klaipėdos, Telšių, Kretingos, Šilutės.

Tyrime dalyvavę asmenys šiame darbe vadinami respondентаis ir tyrimo dalyviais. Tiesa, kai kuriuose šaltiniuose kokybiniame tyrime dalyvaujančius asmenis siūloma vadinti įvairiai: informantais, dalyviais, tiriamaisiais, tyrimo nariais. Kaip teigia R. K. Yin (2011) tiriamųjų įvardinimą sprendžia tyrėjas. Deja, dažnai pasitaiko klaida, kai tyrėjas respondentus pavadina subjektais arba objektais, kas yra neteisinga, nes tyrimo objektas yra tam tikra problema, ar reiškinys, o ne asmuo. Tokią tyrėjų klaidą akcentuoja ir R. Tidikis (2003).

2.3 Tyrimo metodika

Darbe naudojamas *kokybinio tyrimo* metodas.

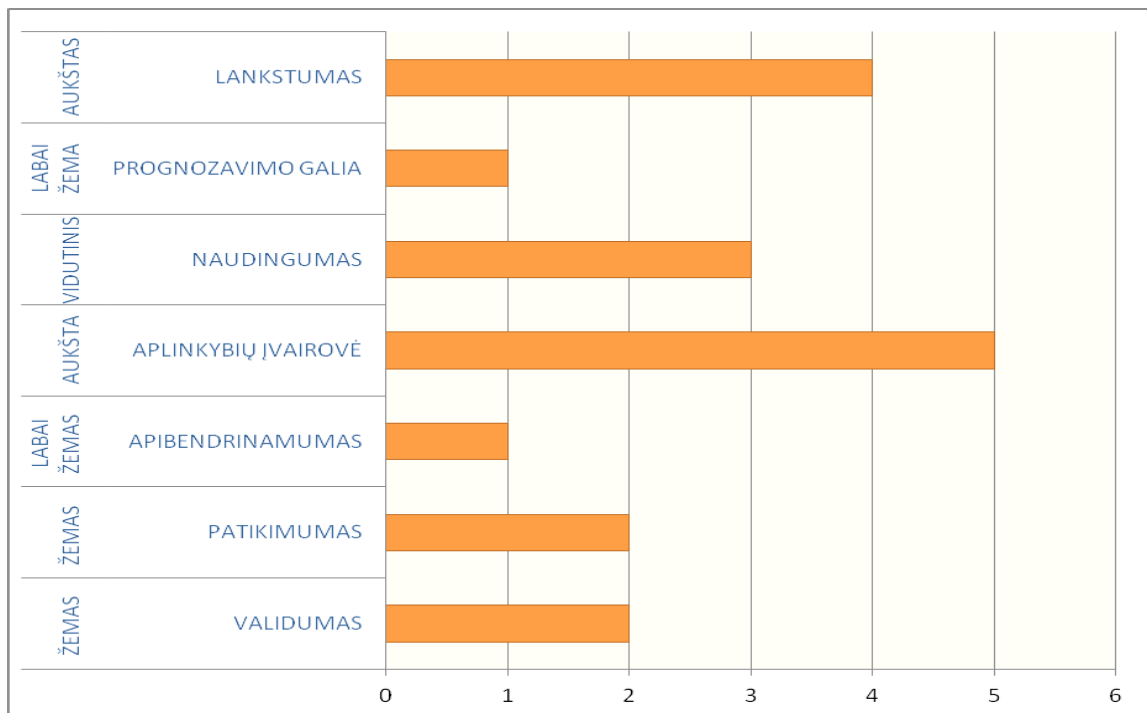
Kokybinis tyrimas yra suvokimo tyrinėjimo procesas, kuris yra grindžiamas griežtomis metodologinėmis tradicijomis ir kuris nagrinėja socialines arba žmonių problemas (Luobikienė, 2002, p.51, cituoja Cresswell, 1998). Autorė taip pat pabrėžia, kad tyrėjai, pasirinkę kokybinį tyrimą, į problemą žiūri holistiškai ir kompleksiškai, kantriai dirba su keletu atvejų ir daug skirtingų kintamųjų. Tyrėjas analizuoja žodžius, išsamiai perduoda respondentų požiūrius bei išlaiko tyrimą natūralioje aplinkoje (ten pat). S. Girdzijauskienės (2006, p. 7) teigimu, „kokybinis tyrimas – tai giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai detalai ir nestruktūruotai bei sistemingai renkamos žinios apie reiškinį ar individą“. Kokybinis tyrimas naudingiausias tada, kai kiekybiškai reiškinį ištirti sunku arba netikslinga, taip pat tada, kai norima pažvelgti į reiškinį „iš vidaus“ – per žmogaus asmeninį santykį su tiriamu reiškiniu (Pruskus, 2003). Kokybinis tyrimas leidžia pateikti interpretacinį, reiškinio paaiškinimą, todėl kokybiniai tyrimai kartais vadinami interpretaciniais, nes pabrėžiamas tyrėjų siekis interpretuoti reiškinius tomis prasmėmis, kurias jiems suteikia tiriami žmonės (Kardelis, 2002).

Kokybinis tyrimas šiame darbe buvo naudojamas dėl keleto svarių priežasčių:

- mažo galimų respondentų skaičiaus;
- atvirų klausimų, nestruktūriško bendravimo bei neformalios aplinkos poreikio tarp tyrėjos ir respondentų;
- siekio interviu metu gauti išsamius atsakymus;
- reikalingas detalus (išsamus) nagrinėjamo klausimo suvokimas bei paaiškinimas;
- tyrėją domina rašytinis stilius, o temos atskleidimui svarbesni žodiniai, o ne skaitiniai vienetai;
- tyrėjos sprendimu, kiekybiniai matavimai, tiriant šio darbo objektą, negali adekvačiai aprašyti ar interpretuoti situacijos.

Pastarieji punktai tyrimų metodologijos šaltiniuose (Luobikienė, 2002; Girdzijauskienė, 2006; Tidikis, 2003) nurodomi kaip pagrindinės kokybinio tyrimo pasirinkimo priežastys. Visos išvardintos priežastys tarsi iliustruoja šio tyrimo situaciją: tyrinėjant paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos galimybes tikinčiųjų bendruomenėje svarbiau buvo kokybiniai matavimai, buvo nelengva rasti sutinkančių atsakyti į klausimus respondentų, tačiau sutikę dalyvauti asmenys suteikė išsamios informacijos, kurią buvo galima pateikti žodinės interpretacijos forma, o ne procentine ar kita skaitine išraiška.

Kokybinio tyrimo privalumus ir trūkumus iliustruoja 1 paveikslėlis.

1 pav. Kokybinio tyrimo rodiklių matuoklis.

(Pagal University of St. Gallen <http://www.knowledge-communication.org/coursesandevents.html>)

Kokybinio tyrimo vykdymui pasirinktas *pusiau struktūruoto interviu* metodas (kitai dar vadinamas iš dalies struktūruotu arba kryptingu interviu). Interviu metu naudota technika - pokalbis. Metodinėje literatūroje teigiama, kad interviu siekiama suvokti respondento patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais. Interviu – tai abipusis sandėris tarp klausiančiojo ir atsakančiojo. Būdingiausias interviu bruožas tas, kad visa informacija gaunama žodžiu, kuo šis metodas labiausiai skiriasi nuo anketinės apklausos (K. Kardelis, 2005, p. 195). Metodinėje literatūroje pateikiama nevienoda informacija apie interviu metodą: K. Kardelis (2005, p 196) teigia, kad pokalbis yra tik viena iš interviu technikų, tad nederėtų pokalbio vadinti atskiru metodu, tačiau, pavyzdžiui, R. Tidikis (2003) išskiria atskirą pokalbio metodą (2003). Interviu yra viena svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame

tyrime, nes suteikia galimybę priartėti prie žmonių, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės suvokimo. Interviu, kaip tyrimo priemonė, dėl savo lankstumo ir įvairovės, įgauna vis platesnį pritaikymą, problematiškas tik gautų duomenų sisteminimas ir rezultatų pateikimas (Luobikienė, 2005, p. 74-82). Interviu metu naudojama svarbiausia priemonė – kalba, tyrėjo užduotis – ne tik valdyti pokalbį, tačiau ir paskatinti respondentą platesniems atsakymams, stebėti tiek verbalinę tiek neverbalią respondento kalbą, nemanipuliuoti kalba, neprimesti savo hipotezės ar nuostatų. Sumaniai šiuo metodu naudojantis gaunama gili ir patikima informacija. Nors interviu metu įvykęs pokalbis, tikėtina, labai informavus, tyrėjui tenka nemažai užduočių. Ko gero, pati svarbiausia – mokėti klausytis pašnekovo, vesti interviu tinkama linkme. Svarbu mokėti paklausti taip, kad respondentai galėtų atsakyti į klausimą, papasakoti savo terminais, o ne tiksliais, tyrėjo suplanuotomis kategorijomis. (Tidikis, 2003, p. 465). Interviu metodas labiausiai tinkamas, kai siekiama išsiaiškinti, ką asmuo žino, kokios jo vertybės ir požiūriai.

Kaip minėta, darbe pasirinktas iš dalies struktūruoto interviu tipas. L. Rupšienė (2007, p. 67) teigia, kad „iš dalies struktūruotas interviu yra priimtinausias atliekant kokybinius tyrimus“. Literatūroje dažnai skiriami neformalizuotieji ir formalizuotieji interviu (dar sinonimiškai formalizuotieji interviu vadinami struktūrizuotais arba standartizuotais, o neformalizuotieji – giluminiai, nestruktūrizuotais, nestandardizuotais. Tačiau, kaip teigia daugelis autorių, kartais interviu gali būti atliekami pasitelkiant abi kryptis, ir tokie interviu vadinami iš dalies struktūruotais, tai reiškia, jog tyrėjas iš anksto numato pokalbio kryptį, tačiau siekia gilaus pokalbio su respondentu (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų (Telešienė, 2012), o tyrėjas „neprisiriša prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodžių, laisvai juos keičia, užduoda papildomų klausimų (L. Rupšienė, 2007). Papildomus klausimus tyrėjas užduoda esant skirtingoms situacijoms:

- kai interviu metu pastebi, jog numatytieji klausimai nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos tuomet, kai tiriamasis nepilnai atsako į pateiktuosius klausimus;
- kai pastebi, jog tiriamajam nepatogu (jis nenori) atsakinėti į pateiktą klausimą – tuomet tyrėjas stengiasi tą pačią informaciją gauti paklausdamas kitaip ar trumpam nukreipdamas tiriamojo dėmesį į kitus, mažiau jautrius klausimus, ir sugrįždamas prie jautraus klausimo kita formuluote (Telešienė, 2012).

Pusiau struktūruotas interviu leidžia griežtai neformalizuoti pašnekėsio ir tarp klausėjo ir respondento palaikyti laisvesnę atmosferą (Tidikis, 2003, p. 467).

Gautų duomenų apdorojimui pasirinkta kontent-analizė. Kontent-analizės metodas yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė. Šiame darbe toks metodas pasirinktas todėl, kad „leidžia objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes daryti patikimas išvadas“ (R.

Tidikis, 2003, p. 498). Vienas iš kontent-analizės objektų – užrašyti respondentų atsakymai į atvirus klausimus. Naudojant šią tyrimo duomenų apdorojimo techniką būtina pasirinkti skaičiavimo vienetus, kitaip vadinamus indikatoriais (ten pat). Šiame tyrime pasirinktas indikatorius – skirstymas į kategorijas ir subkategorijas, jos pagrindžiamos respondentų teiginiais. Po kategorijų pagrindimo seka duomenų analizė, gauti rezultatai patvirtinami citatomis iš interviu su respondentais. Remiantis grindžiamąja teorija (angl. Grounded Theory) tyrimo duomenų interpretacija papildyta ir grindžiama literatūroje randamais teiginiais. Kiekvienas interviu buvo užkoduotas, priskiriant jam numerį nuo 1 iki 6, šie indikatoriai naudojami kategorijų ir subkategorijų lentelėje, o interpretacijoje nuoroda į interviu nebenaudojama.

2.4 Tyrimo organizavimas, eiga ir etika

Remiantis I. Luobikienės (2002) tyrimo organizavimo rekomendacijomis, tyrimas prasidėjo nuo bendro požiūrio į tyrimą ir jo planavimo. To siekiant buvo formuluojama tyrimo problema, atlikta plati literatūros šaltinių studija, o juose gautos žinios perteiktos tyrime siejant jas su tyrimo turiniu. Tyrimas vyko 2013 m. vasario – balandžio mėnesiais, su respondentais susitinkant sutartoje vietoje, dažniausiai bažnyčiai priklausančiose patalpose, vieno interviu trukmė ~90 min. Informacija rinkta užrašinėjant respondentų atsakymus ranka, vėliau – interviu nuorašus surenkant kompiuteriu. Surinkti duomenys buvo koduojami kruopščiai slepiant respondentų tapatybę. Po pirmųjų interviu pusiau struktūruotas klausimynas (žr. 2 priedą) buvo taisomas, stebima, kokie klausimai mažiausiai liečia konfidencialią respondentų informaciją, tačiau labiausiai atskleidžia tyrimo temą. Interviu vyko pagal iš anksto paruoštą planą, gilinant pokalbį ir papildant jį reikšmingais ir temai tinkančiais klausimais. Pasak R. Tidikio (2003), iš dalies struktūruoto interviu metu iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai. Kaip pataria S. Girdzijauskienė (2006), kiekvienas interviu buvo pradėtas nuo įžanginių klausimų, vėliau pereita prie specifinių ir pabaigta apibendrinančio pobūdžio klausimais. Tyrimo eigos metu atsižvelgta į R. K. Yin (2011) rekomendacijas. Autoriaus teigimu, kiekvienam kokybinį tyrimą vykdančiam tyrėjui svarbios šešios kompetencijos. 2 lentelėje pateikiamas šių kompetencijų sąrašas, jų paaiškinimas ir šio darbo autorės veiksmai, kuriais siekiama atitinkamų kompetencijų formavimo(si).

2 lentelė. Šešios tyrėjo kompetencijos

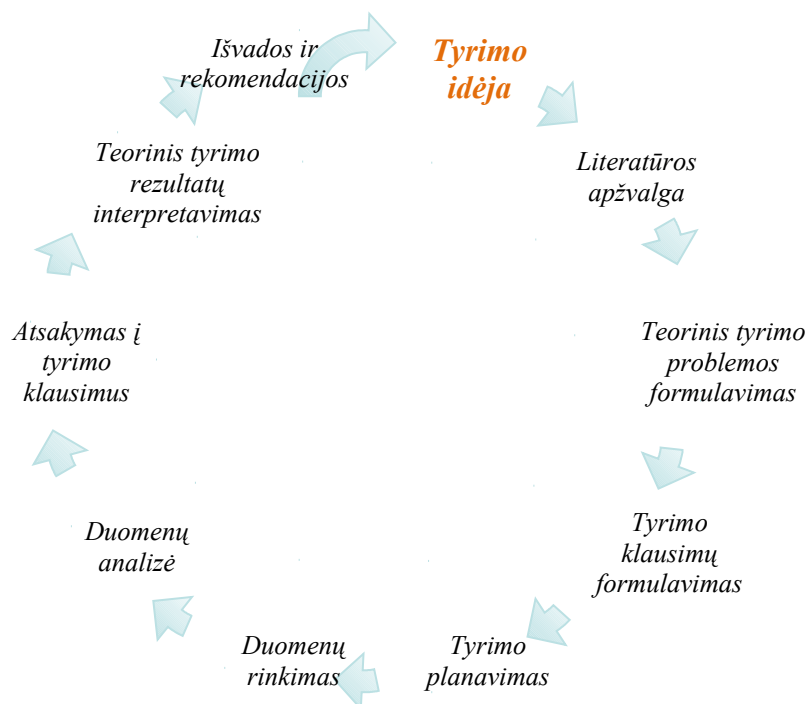
Šešios tyrėjo kompetencijos pagal R. K. Yin (2011)	Tyrimo praktikoje įgyvendinti veiksmai
KLAUSYMASIS: svarbu atkreipti dėmesį į respondento nuotaiką, kūno kalbą, intonaciją, bei, žinoma, išstartus žodžius. Tyrėjas yra tiek klausytojas, tiek stebėtojas.	Atidžiai klausytasi atsakymų, užrašinėta ne tik žodžiu gauta informacija, bet ir aplinkos detalės, svarbūs pastebėjimai, pastabos, galimi kategorijų variantai.
„GERŪ“ KLAUSIMŲ UŽDAVIMAS: ne tik klausymasis, bet ir taikliai užduoti klausimai yra tyrimo kokybiškumo rodiklis. Nepakankama temos ir klausimų sąsaja gali baigtis dideliu nereikalingos ir nepanaudojamos informacijos srautu popieriuje.	Užduoti pagal darbo teorinę dalį sudaryti klausimai. Esant poreikiui respondentams paaiškintos ir patikslintos kai kurios klausimuose naudojamos sąvokos, pvz.: „paauglys“, „delinkventas“, „delinkvencija“, „asocialus elgesys“ ir pan.
TYRIMO TEMOS IŠMANYMAS: literatūros ir panašių tyrimų apžvalga yra privaloma užduotis kiekvienam tyrėjui.	Atlikta išsami literatūros ir atliktų tyrimų analizė, interviu metu atpažintos respondentų žodžių ir literatūroje gautos informacijos sąsajos.
RŪPINIMASIS RENKAMAIS	Interviu nuorašai tą pačią dieną išsaugoti kompiuteryje.
DUOMENIMIS: tyrėjas turėtų atsakingai žiūrėti į įrašinėjamus ar užrašinėjamus duomenis, vertinti tvarką ir jų svarbą ir duomenų svarbą.	
KELIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMAS VIENU METU: tyrėjas turi gebėti vienu metu klausyti, analizuoti, atpažinti informaciją, taip pat užrašinėti svarbius pastebėjimus (pvz. aplinkos įvykius ar respondento nuotaikos pokyčius).	Stengtasi empatiškai žvelgti į respondento situaciją, nusiteikimą kalbėti, respondento galimą skirti laiką ir aplinką, kurioje vyksta interviu.
ATKAKLUMAS: tyrėjas gali susidurti su įvairiomis kliūtimis, tačiau svarbu žvelgti į priekį ir gebėti toliau vystyti tyrimą, nepaisant įvairių sunkumų. Tokiu atveju galima ir patartina konsultuotis su darbo vadovu, dėstytojais, kolegomis, kitais specialistais.	Iškilius sunkumams atsakymų ieškota literatūroje, tariantis su darbo vadovu, dėstytojais, darbo temą atitinkančių sričių ekspertais.

Interviu metu užfiksuoti duomenys vėliau suskirstyti į kategorijas, ieškoma panašumų, pasikartojimų, sąsajų su teorine darbo dalimi, ieškoma naujų literatūros šaltinių, kuriais būtų galima pagrįsti respondentų atsakymus. Kaip teigiama tyrimų metodinėje literatūroje, kokybinio tyrimo autoriui kartais sunku atskirti tyrimo fazes, mat interviu ėmimo, duomenų analizavimo ir ataskaitos rašymo etapai dažnai būna persipynę ir glaudžiai tarpusavyje susiję (Luobikienė, 2002). Tai buvo

aktualu ir šiam tyrimui, kadangi kiekvienas interviu tyrėjai suteikė naujų idėjų taisant kategorijų pavadinimus ir rengiantis kitiems interviu.

Tyrimo organizavimo etapus apibendrina 2 paveikslėlis.

2 pav. Tyrimo organizavimas. (Pagal <http://www.bcps.org>)

Atsižvelgus į tai, jog 3 respondentai atsisakė dalyvauti tyrime dėl ankstesnės neigiamos patirties, (kai jiems dalyvaujant tyrime dėl netinkamo tyrimo organizavimo išaiškėjus konfidencialiai informacijai tyrimo dalyviai nukentėjo), nutarta ypač didelį dėmesį skirti tyrimo dalyvių anonimiškumui išsaugoti. Todėl tyrimo interpretacijoje duomenys pateikiami taip, kad nežinoma liktų ne tik respondento tapatybė, tačiau ir miestas, parapija, ar organizacija, kurioje asmuo atlieka tarnystę ar vykdo kitą veiklą. Tyrimo metu vadovautasi K. Kardelio (2005, p.87). rekomendacijomis, parengtomis pagal P. Reynolds etikos kodeksą tyrėjams (1979). Rekomendacijose teigiama, kad nėra vieningo tyrėjų etikos kodekso, tačiau etinės praktiko kodeksas „primena tyrėjams jų pareigą tiriamųjų atžvilgiu ir bendrai priimtinius dalykus, kas leistina ir kas ne“. Tyrimo metu praktiškai panaudotos šios rekomendacijos tyrėjams: gautas žodinis respondentų sutikimas; papasakota apie save, paaiškintos tyrimo temos pasirinkimo priežastys ir tikslas; supažindinta, kam ir kaip bus pateikti tyrimo metu gauti duomenys, garantuotas tiriamojo neatpažįstamumas, informuota apie numatomą interviu trukmę, susitarta, kad respondentui atsakinėjant bus užrašinėjami atsakymai, taip pat informuota, kad baigus tyrimą jo rezultatais bus pasidalinta su tyrimo respondentais. Kaip teigia L. Rupšienė (2007), etikos problemos kalbant apie kokybinį interviu yra dar savitesnės, nei atliekant kiekybinį tyrimą, nes dalyvaudami kokybiniame tyrime respondentai dažniau jaučia nerimą, atliekant kokybinį tyrimą yra

daugiau galimybių tiriamuosius išnaudoti, publikuojant tyrimų rezultatus sudėtingiau išlaikyti konfidencialumą ir anonimiškumą, todėl padidėja galimos žalos rizika. Ypač saugoma turėtų būti tyrimo dalyvius kompromituojanti informacija.

Interviu metu laikytasi bendrųjų interviu organizavimo ir vedimo reikalavimų, kuriuos plačiai aprašo R. Tidikis (2003, p. 470) – pasak autoriaus, tyrėjas privalo: būti sąžiningas, draugingas ir komunikabilus, keliantis pasitikėjimą, kultūringas, dėmesingas ir pastabus, kantrus, aiškiai ir ne per greitai kalbėti, mokėti klausyti ir suprasti, gebėti interpretuoti tai, kas pasakyta ir netgi tai, kas buvo nutylėta, mokėti patylėti, neskubinti respondento, nebūti griežtas, reiklus, kategoriškas, vengti įtaigos

III .TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS GALIMYBIŲ VYKDYTI PAAUGLIŲ DELINKVENTINĖS ELGSENOS PREVENIJĄ TYRIMO REZULTATAI

Atlikus tyrimą ir išanalizavimus gautą informaciją, išryškėjo 5 tyrimo kategorijos, kurios vėliau buvo išskaidytos į tam tikras subkategorijas. Žemiau pateiktoje lentelėje galime matyti, kokios kategorijos išryškėjo tyrime.

3 lentelė. Tyrimo kategorijos ir subkategorijos

Tyrimo kategorijos	Tyrimo subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
1 Kategorija Tikinčiųjų bendruomenės samprata	1.1 Bažnyčios struktūra	„ <i>Kitas dalykas – Bažnyčios sandara ir jos hierarchija</i> “ [1]; „ <i>čia egzistuoja hierarchija, tarnystės lygmenys</i> “ [4].
	1.2 Bendruomenė	„ <i>Tikinčiųjų bendruomenę sudaro tikintieji<...>. Kas kita – bažnyčios sudėtis</i> “ [2]; „ <i>Gyvoji bažnyčia</i> “ [4]; „ <i><...>bendruomenė yra sudaryta iš įvairaus amžiaus žmonių, kurie sąmoningai pasirenka tikėjimą</i> “ [5].
2 Kategorija Tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo	2.1 Istorinis aspektas	„ <i><...>stiprus krikščionybės ryšys su skurdu ir vargu <...>kilo iš to Kristaus nusižeminimo</i> “ [2]; „ <i>Bažnyčios istorija yra pažymėta karitatyvinių veiklų</i> “ [6]; „ <i><...>Mūsų bendruomenės socialinė veikla dokumentuose fiksuojama nuo 1904 m.</i> “ [5].
	2.2 Šiuolaikinis aspektas	„ <i><...>yra du bažnyčios poliai: evangelizacija gerosios naujienos skelbimas ir humanizacija – žmonių gyvenimo gerinimas</i> “ [2]; „ <i><...>Bažnyčia kreipiasi į socialinę pusę, eina į socialinę sritį<...>vykdo socialinę ir kultūrinę veiklą</i> “ [5].
4 Kategorija Delinkvencija paauglystėje	4.1 Delinkventinės elgsenos apraiškos paauglystėje	„ <i>smurtas, patyčios<...></i> “ [6] „ <i>turi savo hierarchiją</i> “ [2] „ <i>agresyvus elgesys</i> “ [6]

	5.1 Delinkvencijos atsiradimo priežastys	„tam yra įvairių priežasčių, vieną jų – auklėjimas“[6]; „vaikai nemato kitokio gyvenimo“[4]; „ne tie draugai“[5].
6 Kategorija Prevencijos vykdymo patirtis	6.1 Prevencijos principai	„Siekiamo pozityvios patirties“[4]; „Žmogui svarbu suprasti, kad yra kitokie keliai, pajusti tikėjimo galią, suvokti, kad yra kažkas aukščiau už mus“[5].
	7.1 Pirminės prevencijos vykdymas	„Šeimoje svarbi ši vertybė - meilė <...>Tikėjimas, žinoma, padeda“[1]; „Bažnyčia pati savaime yra misija: gyvendama tam tikru būdu ji rodo pavyzdį savo santykiais ir etika“[2]; „<...> parapijoje yra jaunimo grupės, kunigas padeda jaunimui išvengti delinkvencijos, atradamas kitų veiklų“[3]; „maldos, jaunimo, giesmių grupelės. Kita dalis – kurie ateina ir savanoriauti, parapijos jaunimas: skautai“[4].
	8.1 Antrinės prevencijos vykdymas	„Jaunimui skirti chorai, patarnautojų veikla, skautų organizacija, stovyklos“[1]; „Mūsų bendruomenė turi mokyklą, greitai atsidarys ir dienos centras[2].
	9.1 Tretinės prevencijos vykdymas	„Pas mus buvo žmogus, kuris ne kartą kalėjo. Ieškojom priežasčių, kodėl jis grįžta (į laisvės atėmimo vietą)[5].
10 Kategorija Prevencijos vykdymo galimybės	10.1 Užsienio patirtis	„Užsienyje truputėlį laisviau, kitokios patirtys“[6]; „[Užsienyje prie kiekvienos parapijos yra oratorijos, prie bažnyčių stovi namai, kuriose jaunimas gali žaisti, užsiimti įvairia veikla“[4].
	11.1 Sunkumai, neišnaudotos galimybės	„Lietuvoje „nemadinga“ pripažinti, kad tau reikia pagalbos, kartais įtartina žiūrėti į bendruomenių veiklą<...>.Religijos pasaulis susifragmentavęs, tad susifragmentavusios ir veiklos“[2]; „Trūksta savanorių“[6, 4]; „Jaunimas nenori išsipareigoti“[4].

1 Kategorija: Tikinčiųjų bendruomenės samprata

Interviu pradžioje su respondentais aptarėme, kas vadinama tikinčiųjų bendruomene, kokia jos struktūra, veikla, tikslai. Respondentai gana vieningai tikinčiųjų bendruomenės sampratoje išskyrė bažnyčios hierarchiją ir bendruomenės sampratą, taip išryškėjo dvi subkategorijos.

1.1.Subkategorija: Bažnyčios struktūra. Kalbėdami apie bažnyčią respondentai akcentavo ne tik bažnyčios instituciją ar pastatą, tačiau ir „gyvąją“ bažnyčią – jos žmonės. Buvo pažymėta, kad parapija - netolygu bendruomenei, mat joje gyvenančių žmonių skaičius gana didelis, o aktyvūs bendruomenės nariai sudaro tik nedidelę jos dalį. Remianti vieno iš respondentų skaičiavimais, tik 8 procentus rajono) gyventojų galima vadinti aktyviais bendruomenės nariais.

„Ir tai tik tada, jei vadinsime bendruomene tuos, kurie lanko bažnyčią“, teigė respondentas;

„Tikinčiųjų bendruomenę sudaro tikintieji: vyra, moterys, žmonės, ateinantys į veiklas. Kas kita – bažnyčios sudėtis“;

„<...> į bažnyčią renkasi priėmę krikštą“;

„Bažnyčia – ne tik pastatas<...> čia yra tarnystės lygmenys, hierarchija“.

„Kitas dalykas – Bažnyčios sandara ir jos hierarchija, kurios viršuje – klebonas, kuris vadovauja parapijai“.

Matome, kad nors respondentų klausta apie tikinčiųjų bendruomenės sampratą, pirmiausia daugelis jų paminėjo bažnyčią, kaip tikinčiuosius suburiančią instituciją.

Išskiriamos keturios esminės bendruomenės savybės: bendruomeniškumo jausmas, įsipareigojimas, gebėjimas spręsti problemas, priėjimas prie išteklių (Pivorienė, 2010, cit. Chaskiną ir kt.) – tokius bruožus tyrimo dalyviai priskyrė ir tikinčiųjų bendruomenei. Daugelis respondentų kalbėjo apie gyvąją bažnyčią ir joje tikėjimo pagrindu susibūrusius aktyvius tikinčiuosius. Respondentai paminėjo, kad kai kurie parapijiečiai noriai dalyvauja tam tikrose grupelėse ir užsiėmimuose, bei bažnyčios įkurtų organizacijų veikloje. Dažniausiai respondentai paminėjo šias bendruomenės sudėtines dalis: maldos grupelės, įvairiomis tobulėjimo veiklomis užsiimančios žmonės, dienos centrai [3, 4, 5, 6], kai kurie respondentai išskyrė aktyvaus jaunimo bendruomenę: skautus [1, 3, 5], giedantį jaunimą, chorą, pranciškonišką jaunimą, savanorius.

„<...> maldos, jaunimo, giesmių grupelės. Kita dalis – kurie ateina ir savanoriauti, parapijos jaunimas: skautai, JAUPRA (pranciškoniškas jaunimas), ateitininkai, taip pat jaunimas, kuris patarnauja“;

„Mūsų bendruomenę sudaro giedantys kolektyvai: sumos choras, grigališkasis choralas, „zuikių“ choras (vaikų ir jaunimo), jaunimo ansamblis, Marijos legionas, maldos grupė, skautai, anoniminiai alkoholikai, anoniminiai lošėjai, Alfa kursai, katalikų bažnyčios katekizmo grupė, patarnautojai (vaikai), gyvojo rožančiaus grupė (vaikai)“;

„<...> bendruomenę sudaro įvairios maldos grupelės, įvairiomis tobulėjimo veiklomis užsiimančios žmonės, dienos centras, pranciškoniškojo jaunimo organizacija. Ši organizacija orientuota į jaunimo auklėjimą, turi savo statutą, įžadus“.

1.2. Subkategorija: Bendruomenė. Pasak J. Vanier (2006). Tikėjimo suburta bendruomenė – tai žmonių susibūrimas, kuris ne tik siekia tikslo, bet ir suteikia erdvę žmonėms asmeniškai susitikti, kalbėtis, broliškai dalytis ir realiai rūpintis kitam, padėti šalia esančiam Maldos grupė, ar Bibliją studijuojančių, dvasiškai besitobulinančių žmonių grupė gali tapti bendruomene, ir priešingai, jei juos sieja tik vienas tikslas – atsiranda grėsmė netekti bendrystės. Bendruomenei išlikti reikalingi platesni siekiai, jungiantys planai ir užmojai. Tyrimo dalyviai pastebėjo, jog bendruomenei svarbus ne tik

bažnyčios lankymas, tačiau ir bendri siekiai, tikslai, ir nebūtina tapatinti su parapija, o bendruomenės nariam būtinas sąmoningumas, tikslingas veiklos pasirinkimas.

„<...>jie [bendruomenės nariai supranta ir savo vaidmenį, patys žino, kokia yra jų pareiga ir vieta. Tikinčiųjų bendruomenę sudaro ir tie, kuriems reikalinga dvasinė pagalba. Pavyzdžiui, įstaiga ar organizacija, ar prie Bažnyčios esanti NVO, jos nariai kartu su kunigu“;

„Tie, kurie eina į parapiją, į žmones. Taip bendruomenė išsiplečia į daug sričių vyksta didelė sklaida“;

„<...>sąmoningi tikintieji suvokia, kad bažnyčia – ne tik pastatas, bet ir visi žmonės kartu“;

„Savanoriai masiškesnių renginių metu dirba su bendraamžiais. Kalbant apie savanorystę ir apie savanorius, tai turi būti sąmoningas, suvokti save“.

Respondentai ypač pabrėžė bendruomenės narių sąmoningumą ir tikslingą pasirinkimą, tyrimo dalyviai ryškiai atskyrė parapijiečių ir bendruomenės narių sąvokas, pabrėždami, kad stipriai bendruomenei reikalingas jos narių bendravimas ir socialinė tarpusavio atsakomybė.

2 Kategorija: Tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo

Kalbantis tyrimo tema svarbu buvo sužinoti, kokį bažnyčios ir tikinčiųjų bendruomenės vaidmenį mato respondentai. Tyrimo metu išryškėjo dvi subkategorijos: Istorinis ir šiuolaikinis aspektai.

2.1. Subkategorija: Istorinis aspektas. Kalbėdami apie bažnyčios socialinį vaidmenį pradėjo nuo istorinių aspektų, arba, kaip patys įvardino – nuo bažnyčios „iščių“, iš kurių, pasak Kun. J. Juozevičiaus (1997) kilo pasiaukojimas kitam ir altruizmas. Tai pabrėžė visi tyrimo respondentai:

„Krikščioniška pozicija sako, kad iš socialinės veiklos išplaukia meilė kitam, altruizmas, dalinimasis be atlygio. Galima pacituoti Naująjį Testamentą, kuriame sakoma „Tiesą sakau Jums, kiek kartų tai padarėte vienam iš šitų mažiausiųjų mano brolių, man padarėte“ Mt 25, 31–46“;

„Istorija nuo pat bažnyčios „iščių“ apaštalai susirinkę į bendrą rūpindavosi našlėmis, apleistaisiais“;

„Bažnyčia pati savaime yra misija: gyvendama tam tikru būdu ji rodo pavyzdį savo santykiais ir etika<...>;

„Iš to kyla bažnyčios sąlygą atsiliepti į visą esamą vargą. Nėra tokio vargo, į kurį bažnyčia neturėtų reaguoti. Kalbu apie vargą ir skurdą plačiąją prasme – bet kokį socialinį skaudulį. Į tai bažnyčia širdiškai reaguoja, arba reaguoti turėtų“;

„Dievo žodžio skelbimas vyksta per socialinį bendravimą, ten svarbus bažnyčios socialinis vaidmuo“;

„[Prie socialinio vaidmens] gali prisidėti ypač patys tikintieji, tikėjimas gimdo veiksmą<...> Bažnyčios istorija yra pažymėta karitatyvinių veiklų. Tai gal kartais mažiau matoma. Pavyzdžiui, vienuolijos, kurios tarnystei vargšams save paaukojo. Neįmanoma, kad susibūrimas prie parapijos yra neatsakingas už kitą“;

„Mūsų bendruomenės socialinė veikla dokumentuose fiksuojama nuo 1904 m. Tai misijinis darbas, pagalba skurde“.

Visi respondentai krikščionybę ir katalikybę siejo su pagalba vargstantiems plačiaja prasme: ne tik nepriteklių kenčiantiems, tačiau ir gelbstint žmonėms, kurie yra sudėtingose situacijose. „Katalikų religija yra labai gyvenimiška: ji tarnauja vargstantiems, kenčiantiems, ištroškusiems tiesos ir teisybės žmonėms įvairiomis labdaros, slaugos, švietimo formomis“ teigė L. Jovaiša, 1998, p. 72. Panašią mintį išreiškė ir tyrimo dalyviai – jie akcentavo kiekvieno tikinčiojo socialinę atsakomybę, kaip savaiminę pareigą.

„Bažnyčios misija yra padėti atrasti žmogui atrasti gyvenimą, rasti Dievą, per santykį su Dievu pereiti prie santykio su žmogumi. Bažnyčiai svarbi socialinė atsakomybė už žmogų. Žmogus, kuris eina iš Bažnyčios, turi būti socialiai atsakingas“;

„Neįmanoma, kad susibūrimas prie parapijos yra neatsakingas už kitą“;

„Labiausiai ir trūksta to buvimo su tikinčiais, o tam reiktų kalbėtis su valdžiomis, reikalauti, kad jos būtų socialiai atsakingos“;

„Jaunas žmogus augdamas turi suvokti, kad jis turi būti toks, kad juo pasitikėtų, tačiau jei to nesupranta – žmogus meluoja, nes jam nėra svarbu, ką apie jį galvoja kiti. Svarbu, kad asmuo savyje ugdytų garbės jausmą. Ekologija – meilė gamtai, kūriniui, turi būti įaugę, deja, taip yra ne visada“. Atsakymai rodo, kad vieni respondentai pozityviai teigia, jog tikinčiųjų bendruomenėje socialinė atsakomybė egzistuoja, kiti teigė – kad tokios atsakomybės dar trūksta, o paskutine citata teigiama, kad socialinė atsakomybė yra ugdytina, ypač jauname žmoguje.

2.2. Subkategorija. Šiuolaikinis aspektas. Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad pagrindinės tikėjimo vertybės nekinta ir šiais laikais, išlieka socialinė atsakomybė už kitą asmenį, tačiau stinga altruizmo ir noro bendrauti su socialiniame užribyje esančiais asmenimis. Respondentai akcentavo tai, jog socialiniai veiklai plėtoti ir socialinio vaidmens išryškinimui reikalingi paprasti bendruomenių vadovai ir jų nariai, norintys ir galintys padėti kitam, kalbėjusieji išryškino problemą, esą kai kurių bendruomenių nariai ir vadovų nepakankamą dėmesį skiria socialiniame užribyje esantiems bendruomenės nariams, tam reikalingas paprastumas. Tokią mintį savo darbuose išreiškia ir Kun. J. Juozevičius (1997, p. 34): „Karaliai ir valdovai, norėdami išlaikyti savo valdžią, niekuomet nesiaukojo dėl savo žmonių, o Kristus paaukojo pats save, tuo duodamas gerą altruizmo pavyzdį. Mes norime bendrauti tik su garsiais žmonėmis, o ne su eiliniaus prastuoliais ir nelaimėliais, apie pastaruosius išdrįstame dar ir blogai kalbėti, juos niekinti, žeminti.“, teigė dvasininkas.

„Žmogus nori kunigo lygaus sau, t.y. nori kunigo, o ne karaliaus“, tarsi pacitavo J. Juozevičiaus žodžius vienas iš respondentų. *„Kartais patiems bažnyčios nariams trūksta kritinio mąstymo, o bažnyčiai paprastumo, ji turėtų labiau pasisakyti už vargstančius. Reiktų, kad bažnyčia susitapatintu su žmonių bėdomis, o tai – tolimas kelias“;*

„Kartais patiems bažnyčios nariams trūksta kritinio mąstymo, o bažnyčiai paprastumo“;

„<...>padaryti tai reikėtų ne „valdiškai“, o paprastai, žmogiškai“.

Taigi tikinčiųjų bendruomenės respondentai pasigenda paprasto dvasininkų bendravimo su žmonėmis, didesnio jų dėmesio socialiniams reiškiniams ir problemoms.

3 Kategorija: Delinkvencija paauglystėje

Interviu metu respondentams atskleidus, jog vienas iš tikinčiųjų bendruomenės tikslų yra padėti sudėtingose socialinėse situacijose esančiam jaunimui, pereita prie paauglystės problematiškumo ir delinkvencijos apraiškų klausimo. Čia išryškėjo trečioji darbo turinį atitinkanti kategorija bei dvi subkategorijos.

3.1. Subkategorija: Delinkventinės elgsenos apraiškos. Paklausti apie išvelgiamas delinkvencijos apraiškas respondentai nebuvo linkę paauglystėje kylančias problemas vadinti tik šių dienų visuomenės problema, esą paauglystė visais laikais buvo labai sudėtingas gyvenimo etapas, o riba tarp toleruotino ir delinkvento elgesio paauglystėje labai nežymi:

„Neįžiūriu specialiai šiems laikams būdingų priežasčių – visais laikais buvo kartų problemos“;

„Tai, žinoma, daro visi paaugliai, tačiau šalia to yra tie, kurie padaro daugiau nei dauguma. Tada atsiranda piktybiniai poelgiai“;

„Kai kuriuos poelgius galima „nurašyti“ brandai. Pavyzdžiui, pats esu išdaužęs mokyklos langą, nes manęs nesiklausė“;

„Reikia suprasti, kad kai jie maištauja, tai turi tam savo priežastis“.

J. Vanier (2006, p.101 - 102) apie paauglystę rašo kaip apie kraštutinumą laikotarpį: „Paaugliai yra tai išpūdingai tolerantiški, tai išpūdingai netolerantiški“. Vieni imasi įvairių veiklų, yra imlūs, bendraujantys, o kiti jaunuoliai, priešingai, yra visiškai nepakantūs. Jie kritikuoja visą pasaulį, gali būti sektantiški ir griežti, atmeta galimybę ieškoti dialogo ir atsiverti.

Kaip ir paauglių delinkvencijos problemą analizuoti literatūra, respondentai delinkvencijai priskyrė šias veiklas: keiksmazodžius, patyčias, smurtą ar kitokį jėgos demonstravimą, vagystes, alkoholio ir kitų svaiginančių medžiagų vartojimą, ankstyvą lytinį gyvenimą, „laiko leidimą“ gatvėje, visuotinai priimtų normų peržengimą:

„Smurtas, patyčios<...>per ankstyvas lytinis gyvenimas<...>“;

„Jų stiprus tapatybės jausmas, šovinizmas, į kitą jie žiūri agresyviai, priešiška.<...> Paauglių bendruomenė yra hierarchiška, būdingas <...>„muskulo“ kultas“;

„Smulkios vagystės, keiksmazodžiai – kai kurių vaikų kasdienybė“;

„<...> chuliganizmas <...>netinkamos saviraiškos priemonės“.

Respondentų atsakymų metu išryškėjo G. Valicko (1997) pateikiama delinkvencijos samprata. Autorius teigia, kad įvardindami delinkvencijos apraiškas kalbame apie vidinį asmens polinkį

nusižengti, o kartu ir galime atrasti tam tikras priežastis, kurias pašalinus delinkvencijos problema gali būti sėkmingai sprendžiama.

3.2. Subkategorija: *Delinkvencijos priežastys*. Paklausti, kokias delinkventinės paauglių elgsenos priežastis išvelgia, respondentai daugiausiai dėmesio skyrė socialiniams – pedagoginiams veiksniams: paauglių šeimos, bendraamžių grupės, bei mokyklos vaidmeniui. I. Leliūliegienė (2005, p. 69) taip pat teigia, kad šeimoje, mokykloje ir visuomenėje vykstantys procesai ypatingai veikia jauną žmogų. Autorė teigia, kad tiesioginius resocializacijos poveikius asmenybė patiria aplinkoje, kur yra demonstruojamas asocialus elgesys, vyrauja asocialios elgesio normos ir vertybės, asocialūs poelgiai pastiprinami, o prosocialūs - ignoruojami (Vaitekonienė, 2002 cituoja Valicką). Daugelis tyrimo respondentų taip pat akcentavo **šeimoms įtaką** delinkventinės elgsenos atsiradimui:

„<...>pačių žmonių netinkamas pavyzdys: aplink alkoholis, netinkama aplinka šeimoje“;

„Galbūt iš neigiamos vaikystės patirties. Tai šeimų atsakomybė, kai neperduodamos vertybės, kai nesuvokiama tėvų atsakomybė už vaiko ateitį“;

„<...>blogas tėvų pavyzdys: dėmesio stoka, smurto, alkoholizmo pavyzdžiai“;

„<...>tėvai neturi laiko vaikams“;

„<...>nesuvokta tėvų atsakomybė. Tėvai kartais patrauko pečiais, nes nežino, ką daryti“;

„Pradedant nuo auklėjimo, turime žiūrėti į šeimą: viskas prasideda nuo santuokos, o kai sumaišomas eiliškumas, tada kenčia ir vaikai“;

„Kartais galima sakyti, kad vaikų intelekto lygis aukštesnis, nei tėvų“.

Deja, neigiami visuomenėje vykstantys procesai neaplenkia ne tik sutuoktinių, tačiau ir šeimos atžalų. Tad visi respondentai paminėjo ne tik šeimos svarbą vaiko auklėjime, tačiau ir šeimoje kilusius veiksnius, galinčius įtakoti vaiko ateitį. Įdomu tai, kad dažnas respondentas labiau pabrėžė ne asocialių šeimų problemas ir ten vykstančius procesus, tačiau bendrą šeimos instituto nuosmukį ir tėvų negebėjimą atrasti laiko vaikų auklėjimui. Daugėja nepilnų ar migracijos išskirtų šeimų, į visas gyvenimo sritis veržiasi individualizmas, smunka santuokos autoritetas. Šių laikų šeima patiria nemažai visuomeninių, ekonominių, kultūrinių pokyčių (Juškeinė, 2006). Kaip teigia Kun. J. Juozevičius (1997, p. 35) iš patekusių į policiją biografijų matyti, kad jaunuoliai turėjo gimdytojus, bet neturėjo tėvų, nes jų tėvai rūpinosi sukrauti ir palikti vaikams turtus Tokias literatūroje dėstomas mintis atspindi vieno iš respondentų pastebėjimas:

„<...> Juk jeigu šeimoje tėvai gali skirti laiko vaikams, tai jie nemokys blogų dalykų“.

Norima pasakyti, kad net ne blogas tėvų elgesys ar netinkamas auklėjimas yra didžiausia bėda, o apskritai – auklėjimo nebuvimas, nepakankamas bendravimas su savo atžala, jo likimo atidavimas mokyklos ar bendraamžių valiai.

Respondentai pastebėjo, jog delinkvencijos apraiškų atsiranda ir tikinčiųjų šeimose, nes šeima, kad ir pagrindinė, tačiau ne vienintelė paauglio aplinka. Interviu metu respondentai išvystė keletą įdomių pastebėjimų, jie rečiau kalbėjo apie konkrečius nusizengiamus veiksmus, labiau – apie jauno žmogaus dvasines ir vertybių sistemos problemas. Paminėjo, jog su įvairiomis problemomis susiduria net pavyzdingosiose šeimose užaugę paaugliai, nes šeima – tik viena iš daugelio jauną žmogų supančių aplinkų.

„Paaugliai, su kuriais susiduriame (ne ir tie, kurie auga religingose šeimose), užaugę socialiniame – kultūriniame paribyje“;

„<...>tikintis žmogus neizoliuotas nuo visuomenės, jis yra visuomenės dalis.

Tai, kad šeima ar mokykla nėra vienintelis faktorius, lemiantis paauglio elgesį pabrėžia V. Vaitekonienė (2002), autorė pateikia S. A. Beličevos pavyzdį, kad iš 1200 nepilnamečių teisės pažeidėjų, tik apie 35 – 45 proc. paauglių išaugo asocialaus kryptingumo šeimose. Dauguma šių nepilnamečių užauga išoriškai normaliose šeimose, o mokyklose, kuriose jie mokėsi taip pat nebuvo demonstruojami asocialaus elgesio pavyzdžiai.

Dar vienas respondentų išskirtas socialinis-pedagonis delinkvencijos atsiradimo veiksnys – **bendraamžių** grupė. Literatūroje teigiama, kad nutrūkus pozityviems ryšiams su klase, asocialūs paaugliai sudaro mažas grupes su savomis elgesio normomis. Čia klaidingai būdais paauglys patenkina daugelį savo poreikių – savęs įtvirtinimo, priklausomybės, pripažinimo bei pritarimo, naujų išpūdžių, globos bei užtarimo, saugumo ir kt. (Vaitekonienė, 2002). Bendraamžių įtaką paminėjo daugelis respondentų:

“Iš panašioje socialinėje situacijoje esančių, mato tik tokį pavyzdį”;

„Didelė tarpusavio konkurencija, jėgos kultas“;

„Kartais tai įtakoja ir draugų būrys<..> “ne tie“ draugai“;

„Netinkama aplinka, neigiamas [bendraamžių] pavyzdys];

Respondentai paminėjo ir nepakankamą išsilavinimą ir netinkamą užimtumo organizavimą, išmoktą negatyvų elgesį. Tai akcentuojama ir literatūroje – pasak R. Jusienės (2007), dauguma paauglių mokosi ar jau yra išmokę, ankstesne savo patirtimi įgiję tinkamų būdų, kaip išreikšti ir patenkinti savo poreikius, kaip įtvirtinti ir atskleisti save, neskaudinant kitų. Tačiau dalis paauglių tokios patirties neturi.

„Tokio elgesio apraiškos atsiranda iš užimtumo trūkumo<...> nemokėjimas planuoti laiko, nesugebėjimas jo praleisti pozityviai, pavyzdžiui sėdėjimas mašinose, veltėdžiavimas“.

„<..>laisvalaikio užimtumo stoka, po pamokų nelanko jokių papildomų užsiėmimų (pvz. būrelių).

Antroji tyrime išryškėjusi delinkventinės elgsenos priežasčių grupė – socialiniai – ekonominiai veiksniai, dažnas respondentas paminėjo blogą materialinę padėtį šeimoje, socialinę atskirtį, emigraciją:

„[Viena iš priežasčių] – skurdas, ; <...> neišsilavinimas; <...> konkurencija“.

„Mes gyvename totalitarinėje sistemoje, kurioje atrodo, kad tie, kurie neturėjo, tie ir neturės <...> tėvai neturi laiko vaikams, nes visą laiką siekia išlipti iš skurdo. <...> Kita problema ir negatyvaus elgesio priežastis – socialinė atskirtis: atitrūkimas tarp skirtingų socialinių sluoksnių. Pavyzdžiui kaime žmonės kitokie, tad tokio skurdo kaip čia nematėme niekur. Čia didžiulė konkurencija, jausmas, kad bet kada gali atsidurti prie konteinerio“.

„Yra x miestelis kurio pagrindiniai gyventojai – socialinius būstus gavusios šeimos. Taip miestas „apsivalė“. Ten gyvena vaikai, kurie neturi kitokios pasiūlos“.

„Dar vienas veiksnys – migracija, ir taip mano vadinami „eurovaikai““.

„<...> migracijos atvejais, vaikai paliekami augti su seneliais.

Reikėtų pastebėti, kad kai kurie šių veiksnių gali būti vadinami tiek delinkvencijos priežastimi, tiek pasėkme.

Trečioji delinkvencijos priežasčių grupė – moraliniai - etiniai veiksniai. Literatūra linksniuoja situaciją, kurią vadina šeimos krize, dvasinių vertybių iškeitimą į materialines gėrybes. Respondentai akcentavo pačių paauglių ir juos supančių asmenų abejingumą, socialinės atsakomybės stoką:

„<...> matau įsipareigojimo baimę. Jaunimui atrodo, kad socialinė veikla nėra reikšminga, ypač tai pastebiu vaikinų elgesyje“;

„Kai kada svarbi ir tikinčių asmenų atsakomybės stoka, gi esame atsakingi vieni už kitus. Svarbus ne tik problemų matymas bet ir mąstymas ir savęs klausimas: „Ką aš galiu padaryti?“. Negatyvus yra ir suaugusiųjų mąstymas, kad jeigu jis [paauglys] „toks“ gimė, tai gali eiti tik blogyn. Manymas, kad to, kuris „problematiškas“ <...> nebeis pakeisti“;

„Vienos bendruomenės žiūri į abu polius: kelia klausimą, kodėl ji egzistuoja, ar turi ką pasakyti; kitos bendruomenės gyvena dėl savęs, t.y. veikia vien savo buvimu, nes galvoja, kad to pakanka“.

I. Leliūgienė (2002) visuomenės abejingumą taip pat priskiria moraliniams – etiniams delinkvencijos veiksniams. Pasak autorės, šiuolaikinė visuomenė ilgą laiką buvo abejinga ir joje vykstantiems įvairiems procesams, o taip pat ir asocialaus nepilnamečių elgesio apraiškoms todėl „nenuostabu, kad tokio visuomenės abejingumo pasekmėmis tapo išaugęs paauglių nusikalstamumas, vaikų alkoholizmas bei prostitucija, jaunuolių neatsakingas požiūris į šeimą, mokyklą, valstybę, vis dažnesni tampa paauglių valkatavimai, dykinėjimai, asocialių grupuočių kūrimas, agresyvus paauglių elgesys kitų žmonių atžvilgiu, vaikų alkoholizmas, narkomanija, vagystės, muštynės, žmogžudystės, bandymai nusižudyti“ (ten pat, p. 71).

Kai kurie respondentai pažymėjo ir „modernias“ delinkvencijos priežastis: informacinių technologijų įtaką, netinkamą mitybą.

„[Tokį elgesį lemia] kompiuteriniai dalykai, neformuojantys asmenybės“.

„<...> prisideda ir netaisyklinga mityba, priklausomybė energetiniams gėrimams“.

„Ekologija – meilė gamtai, kūrinijai, turi būti įaugę, deja, taip yra ne visada“.

4 Kategorija: Prevencijos vykdymo patirtis

Interviu metu didelis dėmesys skirtas klausimui apie respondentų patirtį vykdant veiklą, kurią galima vadinti paauglių delinkventinės elgsenos prevencija. Prašyta pasidalinti ne tik įvairių programų vykdymo patirtimi, tačiau ir klausta, kaip bažnyčia ir tikinčiųjų bendruomenė prisideda šalinant anksčiau įvardintas delinkvencijos priežastis. Interviu metu pastebėta, kad respondentų pasidalinta patirtis atspindi delinkventinės elgsenos prevencijos principus. Nuspręsta delinkventinės elgsenos prevencijos principus išskirti į atskirą subkategoriją. Kitomis subkategorijomis tapo atsiskleidę pirminės (ankstyvosios), antrinės (pagalbos) ir tretinės prevencijos (reabilitacijos) subkategorijos. Aiškiai matosi, kad labiausiai tikinčiųjų bendruomenės galimybės atsiskleisti gali pirminės ir antrinės prevencijos atveju, mažiau informacijos sulaukta apie galimybę vykdyti tretinę prevenciją.

4.1. Subkategorija. Delinkventinės elgsenos prevencijos principai

4 lentelėje išvardinti V. Vaitekoniūnės (2002, p. 34) nurodomi delinkvencijos prevencijos principai (žydrame fone), kurie papildomi citatomis ir tyrimo interviu.

4 lentelė. Delinkventinės elgsenos prevencijos principai

1. Kadangi elgesį lemia pastiprinimai, svarbu iš visų pastiprinimų didžiausią dėmesį skirti vidinių jauno žmogaus galių ugdymui.

„Bažnyčia dalyvauja formuojant žmonių sąžinę, igalinant žmonių kūrybingumą, suteikiant jiems bendruomenę, suteikiant socialinį ratą“.

2. Sukurti sąlygas, kuriose būtų siekiama užkirsti kelią asocialių įgūdžių perkėlimui į naujas situacijas.

„Mūsų bendruomenėje žiūrima, kaip redukuoti <..> žiūri, kokios struktūros žmogų slegia ir padeda su tomis struktūromis susidoroti“.

3. Supažindinti su socialiai priimtinais vertybėmis bei elgesio normomis, susieti naujus elgesio tikslus, su tais, kuriems yra teigiami ir kuriems asmuo jau yra motyvuotas.

„Stovykla trunka penkias dienas, jos programoje 25-30 proc. religinės tematikos: paskaitėlės, diskusijos grupėje. Kita veikla – laisvalaikis. Vyksta menų užsiėmimai, koncertai, kviečiami įžymūs atlikėjai. Patraukli programa, nes tai vakarėlio ir religijos mišinys“.

4. Siekti tinkamo identifikacijos objekto, vengti neigiamų asmenybės savybių akcentavimo.

„<..>žmogus yra pasiligojęs, tačiau jame yra gėris“.

„Vienas Šventasis yra pasakęs: „Visada jaučiau savyje ir gera, ir bloga““.

„Vykdyti prevenciją svarbu ieškoti priežasčių. Žiūrint į mūsų prevencinės veiklos patirtį, galiu teigti, kad einant į mokyklą, svarbu laikytis ne „grūmojimo“, o pozityvios pozicijos, siekti gerų vaiko bruožų išryškavimo“.

5. Sudaryti sąlygas kuo dažniau matyti socialiai priimtinius elgesio modelius, pagal galimybę apriboti susidūrimą su neigiamais elgesio modeliais.

„<..> tikslas buvo parodyti vaikams, kad egzistuoja kitoks gyvenimas. Vaikai patiria 2 savaitę kitokio gyvenimo, o kai kurie pradeda galvoti, kad norėtų pokyčių ir projektuoja, kaip galėtų tuos pokyčius pasiekti. Vaizduotė gali pagauti kitokias galimybes ir paskatinti norą „užsikabinti““.

„<...>gyvena vaikai, kurie neturi kitokios pasiūlos, neturi kitokios veiklos pasirinkimo, nemato kitokių veiklų pavyzdžio“.
„<...>Per pagalbą kitam jaunuoliui turi mokytis iš tų, kurie yra pozityvesnės patirties. Jei akcentuojame tuos, kuriems nepasisėkė, tai jie netenka pavyzdžio, iš ko mokytis<...>“.

6. Užkirsti kelią žemo savęs vertinimo formavimuisi.

„Jų žema savivertė, įpratę save niekinti“.

„Jie praradę viltį ir savivertę, praradę žmogišką orumą, prisiklijavę etiketę, bažnyčia gali padėti tokiam žmogui aiškindama dvasinius dalykus“.

7. Teikti pagalbą šeimai, bendradarbiauti su įvairiomis tarnybomis.

„ Čia [bendruomenėje] yra noras atsiradus problemai ją spręsti įtraukiant šeimą, aptarti, kokius įgūdžius reikia išugdyti.“

4.2. Subkategorija: pirminė prevencija. Atsakymuose išryškėjo šios pirminės (ankstyvosios) prevencijos veiklos galimybė tikinčiųjų bendruomenėje: vertybių formavimas, užimtumas, pagalba ieškant atsakymų į gyvenimiškus klausimus, teisingos veiklos ir autoriteto pavyzdys, dvasinis konsultavimas, maldos galia.

Kalbėdami apie prevenciją respondentai atkreipė dėmesį į bendrąjį tikėjimo, bažnyčios ir bendruomenės vaidmenį diegiant krikščioniškas vertybes, kurios perduodamos tiesiogiai paaugliui, arba per jo šeimą ir supančią bendruomenę. Tikėjimas padeda atsakyti į daugelį svarbių klausimų, taip padedami pamatai gyvenimo prasmės paieškos keliui. Ir nors postmodernioje visuomenėje praraja tarp mokslo ir religijos gilėja, mokslas visada sulaukia atoveiksmio, nes nesugeba atsakyti į daugelį visuomenę kamuojančių klausimų, pvz. Kas yra gyvenimas, arba „Iš kur atėjom mes? Ir kur mus kelias veda?“ (Juknevičius cituoja Omarą Chajamą 2011, p. 7). Pasak J. Vanier (2006), beprasmybės jausmas užvaldo daugelį, kai nutrūksta bendravimas su kitais žmonėmis, kai žmogus pasijunta vienišas, kai neatsiranda žmonių, galinčių suteikti pagalbą ištikus nelaimėi, o tvirta vertybių sistema sunkiose situacijose svarbi kiekvienam. Psichologiškai ir dvasiškai brandus žmogus nuosekliai vadovaujasi vertybėmis, nors jos visada evoliucionuoja. Vertybės yra organiškos, kyla iš žmogaus vidaus, o jų pojūtis – tai savo esmės pojūtis, padedantis ugdyti savigarbą ir pasitikėjimą savimi. „Pažinti savąsias vertybes – tai pažinti save“, teigia D. Richo (2011, p. 67).

Kiekvienas žmogus turėti prisiminti, kad jis turėtų būti gailestingas ne tik saviems, bet ir svetimiems (Vanier, 2006). Gailestingumas tikinčiųjų bendruomenėje reiškia tai, kad kiekvienas žmogus yra priimamas toks, koks yra, jam leidžiama klysti, nenusigrežiama, kai suklumpa. Labiausiai respondentai akcentavo meilę ir gailestingumą .

„Bažnyčia, jei nori, turi priemonių, kurias galima taikyti ir siūlyti. Perspektyvoje tas, kuris atskleidžia savo potencialą, tampa tas, kuris duoda kitam vertybes: bendražmogiškąsias, tas, kurios padaro žmogų pilnavertę asmenybe - visą vertybių paletę: gebėjimą imtis atsakomybės, pasitikėti savimi, kitu ir Dievu, sugebėti priimti jo gailestingumą. Esi igalintas, priimti žmogų, kuris „nevertas“ to, parodyti jam gailestingumą“.

„Jaunas žmogus gali nustebti: „Kodėl manęs neišvaro, kodėl neatstumia?““.

„Kai kuriose bendruomenėse, jei žmogus [dėl savo elgesio] „iškrenta“ iš bendruomenės, tai jis nebelieka jos srovėje, o krikščionių katalikų – „paklydęs“ žmogus gali sugrįžti“.

„Krikščioniška pozicija sako, kad iš socialinės veiklos išplaukia meilė kitam, altruizmas, dalinimasis be atlygio“;

„Šeimoje svarbi ši vertybė- meilė (tarp žmonių, be naudos, be ekonominių santykių)“.

Apie meilę derėtų kalbėti plačiaja prasme. „Meilė socialiniame žmonių gyvenime – tai dievybė žmonių tarpe“, teigė Kun, J. Juozevičius (1997, p. 24). Dažnai meilę suvokiame per siaurai, ypač šeimą esančią meilę. Dr. Skitia Burvytė (2012, p. 53-56) su susirūpinimu kalba apie meilės sampratą šiuolaikinėje šeimoje. Autorės teigimu, „šiuo metu daugiau dėmesio skiriama kokybiškiems asmeniniams artimiems santykiams ir pasitenkinimui jais čia ir dabar, atsisakant pasiaukojimo vienas kitam“. Kita vertus, šiais laikais santuoka nėra privaloma ir būtina dėl ekonominių priežasčių, seksualinių poreikių patenkinimo ar vaikų auklėjimo, todėl Meilė tampa pagrindine santuokos priešastimi. „Kuo ilgiau pora gyvena kartu, ypač abu tenkinančioje santuokoje, tuo labiau abu partneriai pradeda vertinti žmogiškąją meilę: tarpusavio supratimą ir prisirišimą“, - teigia autorė (ten pat, p. 54). Tarpusavio supratimas, santarvė ir meilė vienas kitam tiesiogiai veikia šeimoje augančius vaikus, o santykiai tarp tėvų ir vaikų dažnai formuoja vaiko elgesio ir bendravimo su kitais žmonėmis modelį. Šeima – viena iš šešių pagrindinių institucijų ir pirminė bendruomenės ląstelė, tad tiek individualus kiekvieno iš sutuoktinių, tiek visos šeimos indėlis yra svarbūs Bažnyčiai ir pasaulietinei visuomenei. Tvirta šeima - dovana visuomenei ir tautai. Šeimai patikėta ypatinga užduotis – perduoti krikščioniškas moralines, tautines ir kultūrinės vertybes, kurios padėtų žmogui tapti savimi (Vaitekūnas, Ramonas, 2006). Kiekvienai šeimai svarbus yra dvasinis bendravimas, nes kai jis išnyksta, tai bendras gyvenimas yra sunkus ir dažnai šeimos išyra. Įvairiose šeimos formose būtinai aptinkame moralės dėsnius, giminystės sistemą, normas ir t.t. (Juozevičius, 1997). Respondentai pastebėjo, kad tikėjimas padeda šeimai išlaikyti svarbiausias vertybes, tačiau ir tikintys tėvai nėra izoliuoti nuo visuomenės ir joje vykstančių procesų.

Kalbant apie pirminės prevencijos praktikas, respondentų išsakytose mintys atsispindėjo humanistinis požiūris. Vienas žymiausių humanistų Carlas Rogersas teigė, kad žmogui gyvenimo prasmės reikia ieškoti savyje. Mokslininko žodžiais, pats žmogus yra tikslas, jis savyje turi begalinį potencialą, kurį gali visapusiškai realizuoti. Kaip teigia D. G. Myers (2000) Rogersas manė, jog norint, kad aplinka skatintų augti ir tobulėti, būtinos trys sąlygos - nuoširdumas, palankumas ir empatija (įsijautimas). Anot Rogerso, žmonės padeda kitiems augti, būdami nuoširdūs - atviri savo pačių jausmams, nesistengdami rodytis kitokie nei yra, atsiskleisdami. Augti padeda žmonės, kurie yra palankūs kitiems, rodantys tai, ką Rogersas pavadino besąlygiška pagarba. Tai pripažinimo, palankumo nuostata, vertinanti žmogų net tuomet, kai jis klysta. Esant priešingoms sąlygoms, jauno asmens socializacijai kyla grėsmė. Kuo ilgiau paauglys priklauso asocialiai grupei, tuo labiau jis

perima asocialias vertybes ir elgesio norma, įpranta savo poreikius patenkinti netinkamais būdais (Sakalauskas, Gečėnienė ir kt. 2000). Panašios mintys atsispindėjo respondentų teiginiuose: „*Jie tiesiog siekia gero klaidingais būdais, pavyzdžiui: norėdamas materialinės gerovės jaunuolis vagia. Reikia jam parodyti, kaip tikslų pasiekti gerais būdais, o tai – labai sunkus darbas*“; „*Klijavimas tam tikros etiketės, tarsi nebesuteikia vaikui vilties*“ - tokias respondento pastabas papildė J. Vanier (2006, p. 101) mintys: „dauguma trokšta nuveikti gyvenime kažką gero, todėl ieško tokių vietų, kurios teiktų prasnę, rimtą intelektualinį ir bendrąjį paruošimą bei discipliną tobulėti, <...> jaunuoliai ieško autentiškų vadovų, kurie būtų tarpininkai tarp šeimos ir socialinio gyvenimo“.

Bendruomenė. Žmonės tapo svetimi vienas kitam (Juozevičius, 1997). Posovietinėms šalims trūksta tarpusavio pasitikėjimo, iniciatyvos, jiems sunkiau atsiverti. Tyrimo respondentai taip pat pastebėjo, jog ne visi bendruomenės nariai yra aktyvūs. Bendruomenė gali sumažinti susvetimėjimą, ji yra solidarumo rezultatas, kuris įgalina žmones dirbti drauge. Bendruomenė yra aktyvi tik tada, kai žmonės patys kuria organizacijas, kuriose galėtų spręsti savo problemas. Bendruomenės yra priemonės, kuri turėtų būti naudojama materialiai ir dvasinei žmogaus gyvenimo kokybei kurti (Leliūgienė, 2012). Neatsiejama nuo bendruomenės yra bendruomeniškumo sąvoka. Šiuolaikinės visuomenės skiriamuoju bruožu tampa įvairių socialinių problemų gausa, o bandymas šias problemas spręsti ne tik individualiai, ar pasikliaujant įvairiomis valstybinėmis institucijomis, bet ir pasiremiant bendruomeniškumu, gali būti labai efektyvus. Daugelyje šalių labai populiarūs įvairūs socialinių problemų sprendimo bendruomenės lygmenyje būdai, Lietuvoje taip pat matoma bendruomeninio darbo plėtros tendencija (Leliūgienė, 2012). Tyrime dalyvavę respondentai taip pat pamini, jog tikėjimo pagrindu įkurtos nevyriausybinės organizacijos taip pat gali būti puiki alternatyva socialinių problemų sprendimui:

„*Tai, ko nepadaro valstybė, padaro prie bažnyčios esančios NVO*“. „*Svarbu daryti ne valdiškai, o paprastai, žmogiškai*“.

Respondentai pastebėjo, jog viena iš prevencijos formų – asmens lavinimas, švietimas.

„*<...> yra masė neišlavintų ir neišsilavinusių žmonių kurie auga atsiremdami į socialines lubas*“ [2].

Vaikui nėra didesnio turto, kaip gauti ne tikslą, bet ir gerą išauklėjimą – šis turtas jam praskira kelią į gyvenimą (Juozevičius, 1997). Labai svarbu, kad jauni žmonės mokytųsi, kurtų materialines ir dvasines vertybes.

Ypatingas vaidmuo tikinčiųjų bendruomenėje tenka dvasiniam vadovui ir jo gebėjimui kalbėtis su jaunu žmogumi, konsultuoti dvasiniais klausimais. Paaugliai ieško autoriteto, pavyzdžio, idealo. Suaugęs žmogus, ypač jaučiantis, jog yra kitam autoritetas, turėtų atsakingai žvelgti į rodomą pavyzdį ir diktuojamas vertybes. „Savasias vertybes kitiems Jūs atskleidžiate žodžiais ir veiksmais. Jos lemia jūsų elgesį. Matydami jūsų nuoseklumą, kiti žmonės pradeda jums pasitikėti“, teigia D. Richo (2011, p. 67). Mintys apie asmeninę autoriteto atsakomybę atsispindėjo ir respondentų atsakymuose.

„Labai svarbu asmens, vadovaujančio veikloms asmeninis pavyzdys. <...> jei veiklas vykdo kunigas, jis turi būti be žalingų įpročių, neapleidęs savo kūno (tvarkingas, sportuojantis). Svarbu, kai jaunas žmogus mato pavyzdį, ypač, kai kalbama apie veiklą nukreiptą į tam tikro elgesio užkirtimą. Svarbu suprasti, kad galima tapti „savu“ taip pat nesieligiant, nebūtina elgtis taip pat, kad pritaaptum <...> jaunas žmogus turi susižavėti Tavo gyvenimu, o tu turi galvoti, matydamas jų vertybes“.

„Jie mato tik „tokį“ gyvenimą <...> vaikai bet koku atveju ieško autoriteto, jiems reikia suaugusiojo, kuris vestų į priekį“.

„<...> tokiam vaikui dažniausiai tereikia suaugusiojo, kuris padėtų rinktis vertybes“.

Keletas tyrimo dalyvių pripažino, jog darbu su paaugliais reikalingi ypatingi įgūdžiai, bei specialios dvasininkų, ar kitų veiklas organizuojančių žmonių asmeninės savybės.

„Tokiems vaikams reikia žmogaus, kuriuo gali pasitikėti, kuris atkreiptų dėmesį, pasikalbėtų bet kokia tema. Juo gali tapti kiekvienas suprantantis žmogus – mokytojas, netgi pardavėjas... Kartais tai būna ir kunigas, bet tam, kad kunigas būtų tuo žmogumi, reikia palypėti dar vienu laipteliu aukščiau. Dažnai tarp dvasininkų ir paauglių yra barjeras, yra išankstinė nuomonė“.

„Jaunam žmogui negali baksnoti ir sakyti „jūs tokie ir tokie“. Reikia jautrumo ir žmogiškumo, paprastumo, bet žinoma ir mokėjimo „neužsileisti ant galvos“.

„Ne kiekvienas kunigas gali būti kartu su [tikinčiais], tam reikalingi sugebėjimai“

J. Vanier (2006, p. 101 – 102) tokią paauglystėje atsiradusią autoriteto paiešką vadina idealo ir dvasinio vadovo paieška. Jų silpnybės, išryškintos juose ir aplink esančio chaoso, skatina ieškoti aiškaus idealo. Kartais paauglių tolerancija liudija tik nusivylimą koku nors idealu, atsiradusį mąstymą, jog reikalai nebep prakrups į gerąją pusę. Kai nebėra idealo, jų tolerancija kyla iš tam tikro nusivylimo, uždaramo ir nepasitikėjimo suaugusiaisiais.

Respondentai išskyrė ir maldos vaidmenį:

„Svarbi malda prieš valgį, po valgio, taip vaikai suvokia, kad būtina padėkoti už tai, ką gauna“.

„Svarbu, kad žmogus būtų atviras problemų sakymui, nesvarbu, ar išsakys per maldą, ar kitam žmogui – svarbu, kad suformuotų, kad pasakytų, kas jam blogai“.

„jei bažnyčia eina Dievo link, jei yra Malda – suvokiama, kad Pasaulį keičia pats Dievas“.

Remiantis humanistinėmis nuostatomis, galime papildyti respondento mintis, jog kiekvienam žmogui, ypač paaugliui svarbus teigiamas kitų ir paties savęs vertinimas. Asmenybės raidoje svarbios ir paties paauglio pastangos, suaugusysis tik parodo veiklos kryptį (Jančaitytė, 2010).

4.3. Subkategorija: antrinė prevencija. Kalbėdami apie darbą su paaugliais, respondentai ypatingą dėmesį skyrė stovykloms: tiek bendrosioms, tik skirtoms socialiniame užribyje esantiems vaikams:

„Jau 8 metus organizuojame stovyklą jaunimui. Ten dalyvauja jaunuoliai be tėvų. Turime stovyklų temas, praėjusiais metais turėjome Sakramentų tematiką, žaidėme futbolą, lenktyniavome, turėjome radijo laideles, užduotis“;

„<...> esame vykdę eilę įvairiausių veiklų: stovyklos, stovyklos vaikams iš vaikų namų, programa „atradimų ratelis“, kurią vykdėme su kaimo bendruomenės vaikais. Stovyklų tikslas buvo parodyti vaikams, kad egzistuoja kitoks gyvenimas“;

„teko dalyvauti stovyklose kaimo vaikams. Naudingas pats veiksmas, veikla, kuri vykdoma stovyklose. Stovyklose siekiama užsiimti vaikų auklėjimu, tačiau sunku kažką pakeisti, jei neįsijungia šeima. Nes stovykla, kurioje paauglys dalyvauja – tik viena nedidelė jo gyvenimo dalis, o visa kita dalis lieka už stovyklos ribų<...> Kai kada pavyksta į veiklą įtraukti tėvus ir jeigu veikiama įtraukiant tėvus ir paauglių draugus – rezultatas kitoks [geresnis]“;

„Važiuojame ten, žaidžiame pvz. kvadrata, kalbamės, netgi jiems žaidžiant pastebime, kad jiems sunku gražiai žaisti vienas su kitu, gražiai bendrauti“;

„Viena iš žymiausių patirčių – stovykla x<...> Tai iniciatyva jaunuoliams nuo 12 iki 18 metų. Skaičius išaugo iki 400-450 dalyvių. Tikslai - skatinti jaunimo bendravimą, saviraišką, formuoti ir informuoti, kas yra tikėjimas, kad paauglio nepaveiktų naujieji religiniai judėjimai, pristatyti save, kad būtumėm „pirmieji“, kurie paaiškina vertybes ir mūsų bendruomenės keliamus tikslus“.

„Stovykla orientuota į kaimo vaikus, kad jie atrastų autoritetus, bendrautų, išsiskirtų iš kitų“;

Respondentai išvelgė tokios stovyklos rezultatus:

„Žinau, kad prireikus jie kreipsis į mus, pavyzdžiui, kad ir vėliau norėdami sudaryti santuoką. Jie pradeda mokyti tėvus, buriasi į grupes „Facebook‘e“, susitinka pozityviam bendravimui. Mokytojai pasakoja, kad kai rugsėjo mėnesį vaikai rašo rašinėlių apie vasarą, daugelis rašo būtent apie stovyklą, kaip apie didžiausią vasaros įvykį“;

„Tėvai pasakoja, kad vaikai darosi sąmoningesni. Po stovyklų vaikai ateina į chorą važiuojame su vyskupijos jaunimo centru į keliones“;

„Iš stovyklos, kurioje dalyvavo vaikų namų auklėtiniai pakilo dvi mergaitės, jos dabar gyvena kitoki gyvenimą. Atrado du – nedidelis rezultatas, tačiau ir tuo džiaugiamės“.

Prie antrinės prevencijos galima priskirti ir specialiai vykdomas programas, dvasininkų lankymąsi mokyklose, bei veiklas krikščioniškose mokyklose, projektines veiklas:

„Mokykla skiriasi nuo kitų mokyklų tuo, kad mažesnės klasės, didesnis mokytojo dėmesys vaikui, didesnis dėmesys tam tikroms problemoms ir jų sprendimui. Čia yra noras atsiradus problemai ją spręsti įtraukiant šeimą, aptarti, kokius įgūdžius reikia išugdyti“;

„[mūsų bendruomenėje] veikia skautų ir x dienos centras kuris įtraukia į darbą šeimas.

„<...> vykdome projektą, kurio metu darbuotojai du kartus per mėnesį atvažiuoja į miestelį ir dirba su jaunimu. Jie ten nusivežę žaidimų, bendrauja, kartu žiūrima į pozityvius dalykus“;

„Greitai atsidarys dienos centras, kuriame planuojame teikti kvalifikuotą pedagoginę – psichologinę pagalbą, vyks socialinio pedagogo darbas su šeimomis ir vaikais, bus siekiama sudaryti [paaugliams] lygias galimybes su aukštesnio lygio bendraamžiais. Taip pat vyks edukacinės veiklos, bus siekiama, kad vaikai išsiūrėtų į visuomenę, kad suvoktų, jog jei ir sunku, galima kažką pakeisti, kažką padaryti“.

„<...> bus vykdomas projektas x, orientuotas į žalingų įpročių prevenciją pasienio zonoje esančiose mokyklose. Taip pat mes skaitomos paskaitos, bendraujama mokyklose, mūsų informacija nukreipta į

moksleivius. Žmogui svarbu suprasti, kad yra kitokie keliai, pajusti tikėjimo galią, suvokti, kad yra kažkas aukščiau už mus.

Aiškliai matyti, kad svariausią patirtį bendruomenės turi pirminės ir antrinės prevencijos vykdyme. Tik keletas respondentų paminėjo darbą su pakartotinės delinkventinės elgsenos jaunimo, papasakojo apie tokias veiklas, apie sunkumus, su kuriais susiduriama:
„<...>yra tokių mokinių, kurie ateina iš gatvės, ir kaip pasakė vienas žmogus – vaiką iš gatvės ištraukti lengviau, nei gatvę iš jo“;
„Tokiam žmogui svarbus Dievo gailėstingumo patyrimas. Dalis to gaunama per sakramentinį gyvenimą, dalis tai kas prarasta yra susigrąžinama“;
„Bandai kalbėtis su žmogumi, rodai jam kitokį gyvenimą, o tada jį šokiruoja teisybė, pamato, kiek jis“ nusivažiavęs“, kiek daug praleido. Žmoguje reikia rasti potencialo, rasti prie kiekvieno priėjimą, raktą, nulaužti egzistuojančius barjerus. Tam reikia daug dirbti“.

Kaip jau minėta teorijos apžvalgoje, daugiausiai projektinę ir organizacinę tikinčiųjų bendruomenės veiklą akcentuoja užsienio autoriai. Neela ir kt. (2011); Kenneth, Wells (1995) pažymi, kad tikinčiųjų bendruomenės vaidmuo, sprendžiant socialines problemas darosi vis svarbesnis. Taip pastebėjo ir vienas iš respondentų:
„Reikia pažymėti, kad tai, ko nepadarė valstybė, padaro prie Bažnyčios esančios NVO“.

6 Kategorija. Neišnaudotos prevencijos vykdymo galimybės

6.1. Subkategorija. Užsienio šalių patirtis. Respondentų pasiteiravus apie tai, kokias neišnaudotas galimybes jie mato paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdyme, jie pasidalino užsienio patirtimi, bei Lietuvos bendruomenės kylančiais sunkumais:

„Prie kiekvienos parapijos yra oratorijos, prie bažnyčių stovi namai, kuriose jaunimas gali žaisti, užsiimti įvairia veikla, kai kurios parapijose yra kavinės, barai su vartojimo kultūra, jaunimas gali pamatyti kažką kitokio jiems įprastoje aplinkoje“;

„Užsienyje žiūrima laisviau“.

6.2. Subkategorija. Esami trukdžiai, neišnaudotos galimybės. Prie svarbiausių galimų trukdžių respondentai priskyrė aplinkinių pasyvumą, bei visuomenės abejingumą socialinės problemoms:

„Smagu būtų, jei atsirastų tokios patirtys ir atsirastų žmonių, kurie suvokę, kad yra pilanverčiai asmenys, pasidalintų turima patirtimi. Tam nepalankūs lietuviški įpročiai, nes žmogus ieško užsiėmimo, iš kuri gautų materialinį užmokestį. O reikia, kad jaunimas sutiktų save dalinti kitiems, reikia supratimo, kad galima laisvalaikį leisti konstruktyviai išnaudoti laiką, o tam reikia sąmoningumo, suvokimo, kad esame įpareigoti dalintis“;

„Manau, trūksta dirbančių savanorių. Yra nedaug žmonių kurie norėtų teigiama linkme keisti kitą“;

„Kalbant ne apie parapiją, bet apie bažnyčias, tai organizacijų steigimas, žygiai, stovyklos. Tai priklauso nuo žmonių, kurie mato tą problemą. Jos sprendimui reikia ir etatinių darbuotojų“;

„Bažnyčiai reikia įvairiai išsilavinusių žmonių, o jų labai trūksta. Logiškai darant išvadas iš to, apie kalbėjome, galima teigti, jei nuskudusiose zonose būtų tokios erdvės, kur žmonės galėtų būti lavinami, šviečiami ir įgalinami – būtų labai gerai. Bažnyčia turėtų būti tarp tokių žmonių, aiškiai pasakyti: „mes esame čia!“.

„Labiausiai ir trūksta to buvimo, o tam reiktų kalbėtis su valdžiomis, reikalauti, kad jos būtų socialiai atsakingos. Bendruomenės nariai turėtų atnešti patirtis savo valdžiai, o tada, tas buvimas taptų veikimu. Reiktų parodyti žmonėms, kokios yra alternatyvos“.;

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galime teigti, kad:

- Tikinčiųjų bendruomenės – grupė bendrų interesų ir moralinių įsitikinimų pagrindais susibūrusių žmonių, atsakingai žvelgiančių į savo artimą ir neabejingų vykstantiems socialiniams procesams;
- Šiuolaikinės tikinčiųjų bendruomenės nariais vis dažniau tampa prie bažnyčių įsikūrusių NVO, bei kitų organizacijų nariai, bei socialinių projektų vykdytojai ir dalyviai;
- tikinčiųjų bendruomenės tikslas veikti prieš egzistuojančias socialines problemas kyla iš socialinės atsakomybės, kuri pasireiškė nuo pat bažnyčios įsčių;
- delinkvencija pasireiškia įvairių (taip pat ir moralinių) normų laužymu, dažnai toks elgesys kyla iš netinkamos aplinkos įtakos, nepritekliaus, visuomenės abejingumo reaguoti į socialines problemas;
- pirminės prevencija tikinčiųjų bendruomenėje pasireiškia paauglio vertybinės sistemos formavimu ir švietimu, antrinė – stovyklų, specialių programų ir renginių vykdymu, dvasiniu konsultavimu, malda, bendruomenės įtaka. Tretinės prevencijos apraiškos nėra ryšios, dažniausiai – tai specialių projektų vykdymas, prie bažnyčių esančių NVO veikla.

Išvados

1. Tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo kilo iš bažnyčios iščių ir pagrindinių tikėjimo vertybių: altruizmo, meilės artimui, socialinės atsakomybės puoselėjimo. Bažnyčios istoriją žymi karitatyvinės veiklos, padariusios stiprią įtaką šiuolaikinių bendruomenių socialiniam vaidmeniui. Pagrindiniai tokių veiklų principai išlieka ir šiuolaikinėje tikinčiųjų bendruomenėje, tai – būtinybė reaguoti į visuomenėje vykstančius procesus ir jausti atsakomybę gelbstint visuomenės paribiuose esančius žmones. Tikinčiųjų bendruomenės socialinis vaidmuo neatsiejamas ir nuo jaunimo (vaikų ir paauglių) dorovinio auklėjimo, reagavimo į jų problemas. Bažnyčios ir jos bendruomenės socialinis vaidmuo buvo ypač akcentuojamas Lietuvos šviesuomenės atstovų, dvasininkų P.Jako ir A. Maceinos darbuose.

2. Paauglystė – sudėtingiausias žmogaus amžiaus tarpsnis, kurio dažnas palydovas – vidinis polinkis pažeisti esamas visuomenės nuostatas ir normas. Toks polinkis vadinamas delinkventine elgsena. Delinkventinės elgsenos priežastys kyla iš biologinių, psichologinių, socialinių – pedagoginių, socialinių – ekonominių ir moralinių – etinių veiksnių. Visų veiksnių (išskyrus biologinį) atsiradimas gali būti stabdomas per atitinkamas tikinčiųjų bendruomenėje vykstančias veiklas ir procesus. Veiklą, kurios metu užkertamas kelias neigiamų visuomenėje vykstančių procesų atsiradimui, vadiname prevencija. Įprasta skirti tris prevencijos lygmenis, kuriuos galime išvelgti ir tikinčiųjų bendruomenės veikloje, o kai kurios veiklos gali būti priskiriamos net keliems prevencijos lygiams. Tikinčiųjų bendruomenėje matoma: pirminė prevencija (asmens moralinių normų, vertybių formavimas), antrinė prevencija (vertybių performavimas, stovyklų, renginių, projektų, mokyklų ir dvasinio konsultavimo bei bendruomeninio įgalinimo veikla, intervencija), tretinė prevencija – darbas su pakartotinai nusižengiančiais paaugliais, bažnyčiai priklausančių NVO veikla, specialių projektų ir stovyklų rengimas, bendruomeninis įgalinimas.

3. Atliktas tyrimas parodė, kad socialinis tikinčiųjų bendruomenės vaidmuo išlieka svarbus, o bendruomenėje vykstančios veiklos atitinka delinkventinės elgsenos principus. Tyrimo dalyviai atpažino paauglių delinkventinės elgsenos apraiškas bendruomenėje, bei įvardijo tokios elgsenos priežastis. Tyrimo dalyviai nurodė, kokios veiklos yra ir gali būti vykdomos delinkventijos priežasčių šalinimui. Išryškėjo ypatingai didelis tikinčiųjų bendruomenės vaidmuo vykdant pirminę ir antrinę prevenciją, pabrėžtinai jaunimo stovyklų bei projektinių veiklų vaidmuo. Pasigesta aktyvios tikinčiųjų bendruomenės veiklos, vykdant tretinę prevenciją, t.y. vykdant veiklą, skirtą pakartotinai nusižengti linkusiems paaugliams.

Rekomendacijos

Tikinčiųjų bendruomenei:

- Atsakingai žvelgti į paauglių delinkvencijos apraiškas;
- Teikti paraiškas paauglių socialinių problemų sprendimui skirtiems projektams finansuoti;
- Organizuojant paaugliams skirtas veiklas (stovyklas, renginius, prevencines programas ir pan.) į veiklą įtraukti paauglių šeimos narius.

Bendruomenių dvasiniams vadovams:

- Mažinti barjerą tarp dvasininkų ir jaunų žmonių, būti autoritetu jaunam žmogui tiek savo žodžiais, tiek tam tikrais poelgiais;
- Skatinti bendruomenę sudarančias jaunimo grupes aktyviai veikti sprendžiant bendraamžių problemas.

Paaugliams:

- Ieškant saviraiškos galimybių ir užimtumo kreiptis į vietos tikinčiųjų bendruomenę;
- Parodyti savanoriavimo iniciatyvą vietos tikinčiųjų bendruomenėje;
- Padėti bendraamžiams spręsti iškilusias problemas.

Tėvams:

- Atsakingai žvelgti į paauglystėje kylančius dvasinius klausimus;
- Esant sunkumams kreiptis į vietos tikinčiųjų bendruomenę;
- Renkantis užimtumą vaikams, pasidomėti vietos tikinčiųjų bendruomenės siūlomomis galimybėmis.

Literatūros sąrašas:

1. Advilonienė, Ž. (2009). Religinė socializacija šeimoje kaip religinio tapatumo formavimosi veiksnys. *SOTER Religijos mokslo žurnalas* (30) 58. Kaunas: VDU leidykla
2. Advilonienė, Ž. (2006). *Katalikiškasis religinis identitetas Lietuvoje*: daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Kauno technologijos universitetas
3. Advilonienė, Ž. (2005). Religinis tapatumas ir religingumas posovietinėje Lietuvoje. Sociologinis žvilgsnis. *FILOSOFIJA. SOCIOLOGIJA*. Nr. 4.
4. Anzenbacher, A. (1992). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis
5. Athale, N., Neela, D. (2011). *From Street to Hope. Faith Based and Secular Programs in Los Angeles, Mumbai and Nairobi for Steet Living Children*. 2011 SAGE publications
Preiga per duomenų bazę <<http://sgo.sagepub.com/>>
6. Augis, R., Kočiūnas, R. (red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidykla.
7. *Bendruomenės plėtra: praktinis vadovas* (2004). Sud. P. Godvadas. Kaunas: VDU Socialinio darbo institutas
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams (I dalis). Klaipėda: KU leidykla
9. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams (II dalis). Klaipėda: KU leidykla
10. Bladžius, A. (2003). Autoritetas asmenybės ugdymo procese. *Tikėjimas ir kultūra*. Klaipėda: KU
11. Dajczer, T. (2010). *Tikėjimo išvalgos*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai
12. Dirgėlienė, I. (2010). Edukaciniai aspektai socialiniame darbe: bendruomeninio įgalinimo patirtis. *ACTA PEDAGOGICA VILNENSIA*. 2010 25
Interaktyvi prieiga: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/25/172-180.pdf
13. Dobrynas, A., Poviliūnas, A., Tureikytė, D., Žilinskienė, L. (2004). *Delinkventai Lietuvos mokyklose. Tyrimo ataskaita*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, Filosofijos fakultetas.
14. Gailienė, N., Bulotaitė, L. Sturlienė, N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius: VLC
15. Giesen, J. (2011). *Constructivism: A Holistic Aproach to Teaching and Learning*
Prieiga internetu:
<<http://www.niu.edu/facdev/programs/handouts/constructivism.pdf> [žr.2013 01 10]
16. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika
17. Giložienė, A. (2010). Jaunimo socialinis ugdymas katalikiškuose šeimos centruose. Krikščioniškojo dvasingumo ugdymas. Tiltai. Priedas: mokslo darbai 2010, Nr. 41. (red. S. Vaitiekūnas, A. Ramonas). Klaipėda: KU leidykla.
18. Girdzijauskienė, S. (2006). *Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
19. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
20. Holenstein, A. (2005). Governmental donor agencies and faith-based organizations. *International Review od the Red Cross*. Vol. 87, No.858

Prieiga internetu:

<http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_858_holenstein.pdf> [žr.2013 01 10]

21. Höffner, J. (1996). *Krikščioniškasis socialinis mokymas*. Vilnius: Aidai
22. Ivanauskienė, V., Varžinskienė, L. (2010). Socialinio darbo etika ir vertybės. *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. (Sud. J.R. Šinkūnienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
23. Yin, R. K. (2011). *Qualitative Research from Start to Finish*. New York: The Guilford Press
24. Jančaitytė, R. (2010). Požiūriai į problemų sprendimą socialiniame darbe. *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. (Sud. J.R. Šinkūnienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
25. Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės (Rijado gairės). 1990 12 14 Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Rijado%20gaires.htm> [žr.2012 12]
26. Jovaiša, L. (1993). *Pedagoginių terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa
27. Jovaiša, L. (1998). *Apie mūsų būtį jaunimui*. Vilnius: Agora
28. Juknevičius, S. (2011). *Pasąmonė ir religija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas
29. Juozevičius, J. (1997). *Kilnių minčių aruodas*. Vilnius: UAB „Valstiečių laikraštis“
30. Jusienė, R. (2007). “Sunkūs“ paaugliai arba kodėl paaugliai elgiasi agresyviai? *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Vilnius: Nusikaltamumo prevencijos Lietuvoje centras, Jungtinių Tautų vystymosi programa
31. Juškienė, V. (2006). Katalikiškosios mokyklos etoso įtaka šeimos vertybių ugdymui(si). *Krikščioniška šeima ir visuomenė*. Klaipėda: KU leidykla
32. Kajokienė, I. (2010). Kokybiniai tyrimai. Interpretacinė fenomenologinė analizė. *Doktorantų seminarai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
33. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus
34. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex
35. Karmaza, E. (2007). Vaiko raida. *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Vilnius : Nusikaltamumo prevencijos Lietuvoje centras, Jungtinių Tautų vystymosi programa
36. Kenneth, I. M., Wells, E. A. (1995). Religion as a community resource for well-being. *Journal of Social Issues : London: SAGE publications*
Prieiga per duomenų bazę <<http://sgo.sagepub.com/>>
37. Kerner H.J., G. Kaiser, G.(1990). *Criminality: Personality, Behaviour and Life History* .Berlin: Springer-Verlag.
38. Krause, N., Shaw, B., Liang, J. (2011). Social Relationships in Religious Institutions and Healthy Lifestyles. *Health Education & Behavior 38 (1)* . SAGE publications.
Prieiga per duomenų bazę <<http://sgo.sagepub.com/>>
39. Kuorienė, O. (2002). Narkomanija, alkoholizmas ir kitos priklausomybės – bėgimas nuo gyvenimo.
40. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius
41. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). Vilnius: Valstybės žinios

42. Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2010 metais. Prieiga internete <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9170>> [žr. 2013 01 02]
43. Luobikienė, I. (2002). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija
44. Leliūgienė, I. (2012). *Socioeducacinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologija
45. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija
46. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija
47. Maceina, A. (1937). *Socialinis teisingumas*. Kaunas
Prieiga internete <<http://maceina.lt/html/socialinisteisingumas.html>> [žr.2013 02 01]
48. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika
49. Oželis, R. (2009). Paauglių atsakomybės sąsaja su jų Dievo įvaizdžiu. *SOTER Religijos mokslo žurnalas*. Nr. 31 (59): Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
50. Paškus, A. (1998). *Tikėjimo ir netikėjimo sąlytis šiandien*. Lietuvos katechetikos centro leidykla
51. Paulauskaitė, N. (1996). Kokybiniai tyrimo metodai vadyboje. *Socialiniai mokslai: Vadyba*: Nr. 4 (8). Kaunas: Technologija
52. Petruitytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius. Presvika.
53. Pivorienė, J. (2010). Socialinis darbas bendruomenėje. *Profesinė veikla, metodai ir klientai*. (Sud. J.R. Šinkūnienė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
54. Pivorienė, J.; Miliauskienė, V.(2006). Rizikos grupei priklausančių paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykių ypatumai. *Socialinis darbas*. Nr. 5 (1). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
55. Pivorienė R. (sud.). (2005). *Paauglys, šeima, mokykla*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
56. Pruskus, V. (2009). *Katalikybės ir Bažnyčios socialinio vaidmens samprata Povilo Jako darbuose*. Filosofija. sociologija. T. 20. Nr. 3, p. 182–189. Vilnius: VGTU
57. Pruskus, V. (2003). Katalikų bažnyčios kaita Lietuvoje transformacijos laikotarpiu. *Problemo (63)*. Vilnius: VGTU leidykla
58. Pruskus, V. (2003). *Sociologija*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija
59. Ralys, K. (2012) Santuokos ir šeimos pagrindinės dimensijos. *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje koncertas*.(Sud. S. Burvytė, K. Ralys, R.Ilgūnienė). Vilnius: Edukologija
60. Ratnikaitė, A., Uzdila. J.V. (2008). Neotomistinė, egzistencialistinė ir personalistinė filosofija apie krikščioniškąjį vaikų auklėjimą. *SOTER 2008.28 (56)*. Kaunas: VDU
61. Reinert, B.. ir kt. (2003). Joys and Tributations of Faith-Based Youth Tobacco Use Prevention: A Case Study in Mississippi. *Health Promotion Practice*. SAGE publications
Prieiga per duomenų bazę <<http://sgo.sagepub.com/>>
62. Richo, D. (2011). *Būti suaugusiems/apie psichologinę ir dvasinę brandą*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai
63. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: KU leidykla.
64. Sakalauskas, G. kt. (2000). *Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. Situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.

65. Socialinių darbuotojų etikos kodeksas (1998).
Preiga internetu:
<www.mruni.eu/.../socialinio...socialiniu_darbuotoju_etikos_kodeksas> [žr. 2012 12 15]
66. Sondaitė, J. (1998). Paauglio socializacijos ypatumai. *Ugdymo psichologija. Mokslo darbai. Nr.2, T. 1. Nr. 2.* Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
67. Sutton, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija.* Vilnius: Vilniaus universitetas
68. Šliogeris, A. (2001). *Kas yra filosofija?* Vilnius: Strofa
69. The Baltimore County Public Schools
http://www.bcps.org/offices/lis/researchcourse/develop_writing_method_qualitative.html
70. Telešienė, A. (2012). Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVIVO ir Text Analysis
Preiga internetu:
<http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_turinys.html> [žr. 2012 12 15]
71. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
72. University of St. Gallen
Preiga internetu:
<<http://www.knowledgecommunication.org/coursesandevents.html>> [žr. 2012 12 15]
73. Uscila, R. (2012). *Nusikaltimų prevencijos sistema Lietuvoje.* Vilnius: LR Vidaus reikalų ministerija:
74. Vaičiulienė, A. (2001). *Asmenybės tapatumo įvertinimas.* Vilnius: VPU
75. Vaitekonienė, V. (2002). Žmogaus raida. Svarbiausieji vaiko ir paauglio psichosocialinės raidos aspektai. Šeimos įtaka. *Nepilnamečių kriminalinė justicija. Kvalifikacijos kėlimo kursų paskaitų medžiaga.* Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.
76. Vaitekonienė, V. (2002). Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. *Nepilnamečių kriminalinė justicija. Kvalifikacijos kėlimo kursų paskaitų medžiaga.* Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.
77. Valickas, Gintautas. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Monografija.* Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
78. Vanier, J. (2006). *Kiekvienas žmogus – šventa istorija.* Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai
79. Vileikienė, E. (2010). Lietuvos gyventojų ir policijos pareigūnų požiūris į linkusius nusikalsti nepilnamečius. *Socialinis darbas 2010 m. Nr. 9(1)* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
80. Viršilas, V. (2011). *Socioedukacinės pagalbos galimybės 14-16 metų paaugliams, atliekantiems laisvės atėmimui alternatyvią bausmę.*: daktaro disertacijos santrauka. Klaipėda: KU
81. *Visuotinio Vatikano II susirinkimo dokumentai. (1965).* Pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje. GAUDIUM ET SPES

82. Vyčienė, D. (2002). Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškos paauglystės amžiaus elgesio reakcijos. *Nepilnamečių kriminalinė justicija. Kvalifikacijos kėlimo kursų paskaitų medžiaga*. Vilnius: Vidaus reikalų ministerija
83. Vorgrimler, H. (2003). *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
84. Weber, M. (2000). *Religijos sociologija*. Vilnius: Pradai
85. Žukauskienė, R. (2006). *Individualus darbas su nusikalsti linkusiu vaiku*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras

PRIEDAI

1 priedas

Tikinčiųjų bendruomenės galimybės vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją

Kokybinio tyrimo iš dalies struktūruotas klausimynas:

Interviu sesijos data:	Interviu numeris:	Interviu trukmė: ~
Lytis:	Amžius interviu metu:	Tarnystės ar kitos dvasinės veiklos patirties trukmė:
Dabartinė gyvenamoji vieta:	Tautybė:	
Išsilavinimas:	Pareigos, dabartinė veikla:	

Tyrimo klausimai:

1. Apibūdinkite šiuolaikinės tikinčiųjų bendruomenės struktūrą (sudėtines dalis).
2. Koks yra bažnyčios ir jos bendruomenės socialinis vaidmuo visuomenėje? Pakomentuokite.
3. Įvardinkite paauglių delinkventinės elgsenos apraiškas bendruomenėje.
4. Kokios galėtų būti tokios elgsenos priežastys? Pakomentuokite.
5. Keliais sakiniais apibūdinkite tikinčiųjų bendruomenės socialinę veiklą, į kurią įtraukiami paaugliai.
6. Pasidalinkite paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo patirtimi.
7. Kokia veikla galėtų pagerinti tikinčiųjų bendruomenės galimybes vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją.

Interviu nuorašas

Interviu sesijos data: 2013 03 22	Interviu numeris: 2	Interviu trukmė: ~ 2 val.
Lytis: <i>Vyras</i>	Amžius interviu metu: 38 m.	Tarnystės ar kitos dvasinės veiklos patirties trukmė: 11 m.
Dabartinė gyvenamoji vieta: <i>Vilnius</i>	Tautybė: <i>Lietuvis</i>	
Išsilavinimas: <i>aukštasis</i>	Pareigos, dabartinė veikla: <i>Misionierius, teologijos studijų doktorantas.</i>	

Tyrimo klausimai:**1. Apibūdinkite šiuolaikinės tikinčiųjų bendruomenės struktūrą (sudėtines dalis).**

Tikinčiųjų bendruomenę sudaro tikintieji: vyra, moterys, žmonės, ateinantys į veiklas. Kas kita – bažnyčios sudėtis. Bažnyčia organizuoja garbinimą, skirsto pagal veiklas, yra paskirti tarnai, jų lanko lankytojai. Bažnyčia gyvena pagal tam tikras veiklas, turi savo misiją.

Kokia ji?

Bažnyčia pati savaime yra misija: gyvendama tam tikru būdu ji rodo pavyzdį savo santykiais ir etika. Teologiškai tariant, yra du bažnyčios poliai: evangelizacija gerosios naujienos skelbimas ir humanizacija – žmonių gyvenimo gerinimas. Misija apima abu polius, Kuriam skiriamas didesnis dėmesys – priklauso nuo konkrečios bendruomenės. Vienos bendruomenės žiūri į abu polius: kelia klausimą, kodėl ji egzistuoja, ar turi ką pasakyti; kitos bendruomenės gyvena dėl savęs, t.y. veikia vien savo buvimu, nes galvoja, kad to pakanka.

2. Koks yra bažnyčios ir jos bendruomenės socialinis vaidmuo visuomenėje? Pakomentuokite.

Kalbant apie socialinę bažnyčios veiklą svarbu pasakyti, kad egzistuoja stiprus krikščionybės ryšys su skurdu ir vargu. Tai kilo iš to Kristaus nusizeminimo ir perėjimo per visus pragarus. Iš to kyla bažnyčios sąlygą atsilipti į visą esamą vargą. Nėra tokio vargo, į kurį bažnyčia neturėtų reaguoti.

Kalbu apie vargą ir skurdą plačiąją prasme – bet kokį socialinį skaudulį. Į tai bažnyčia širdiškai reaguoja, arba reaguoti turėtų. Klausimas, kaip su tam tikrų problemų prevencija. Kad reaguoti prevenciškai – reikia analizuoti skurdą, suvokti, iš kur tai gimsta, t.y. – žiūrėti analitiškai, ieškoti problemos priežasčių, kilmės. Tam reikalinga pasitelkti socialinius mokslus. Yra keletas krikščioniškų požiūrių į žmogų: vienas iš jų – į žmogų žiūrima kaip į puolusį, kalbama apie jam suteikiamą Dievo malonę, antrasis požiūris: žmogus yra pasiligojęs, tačiau jame yra gėris. Matome, kad antrasis požiūris sieks redukuoti. Mūsų bendruomenėje žiūrima, kaip redukuoti. [Antrojo požiūrio bendruomenės] žiūri, kokios struktūros žmogų slegia ir padeda su tomis struktūromis susidoroti. Bažnyčia dalyvauja formuojant žmonių sąžinę, igalinant žmonių kūrybingumą, suteikiant jiems bendruomenę, suteikiant socialinį ratą. Vieni linkę daryti takoskyrą: čia religiška, o čia – ne. Kiti, to nedaro, kaip ir skirtingose situacijose nesako: dabar aš tikintis, o dabar – ne.

3. Apibūdinkite paauglių delinkventinės elgsenos apraiškas bendruomenėje.

Paaugliai, su kuriais susiduriame (ne ir tie, kurie auga religingose šeimose), užaugę socialiniame – kultūriniame paribyje. Jų stiprus tapatybės jausmas, šovinizmas, į kitą jei žiūri agresyviai, priešiška. Jų bendruomenė [paauglių bendruomenė] yra hierarchiška, būdingas didžiavimasis savo tapatybe, „muskulo“ kultas. Kalbant apie tai, man baisu, kad laukia skurdo sprogimas, nes yra masė neišlavintų ir neišsilavinusių žmonių kurie auga atsiremami į socialines lubas.

4. Įvardinkite paauglių delinkventinės elgsenos priežastis.

Skurdas. Ir dar vienas dalykas – neišsilavinimas. Mes gyvename totalitarinėje sistemoje, kurioje atrodo, kad tie, kurie neturėjo, tie ir neturės. Grįžtant prie skurdo, tai skurdas – nebūtinai nepriteklius. Problema ta, kad tėvai neturi laiko vaikams, nes visą laiką siekia išlipti iš skurdo. Juk jeigu šeimoje tėvai gali skirti laiko vaikams, tai jie nemokys blogų dalykų. Problema ta, kad tėvai negali būti su vaikais. Galima sakyti, kad tėvai dažnai nori būti su vaikas, tačiau negali. Kita problema ir negatyvaus elgesio priežastis – socialinė atskirtis: atitrūkimas tarp skirtingų socialinių sluoksnių. Pavyzdžiui kaime žmonės kitokie, tad tokio skurdo kaip čia nematėme niekur. Čia didžiulė konkurencija, jausmas, kad bet kada gali atsidurti prie konteinerio.

5. Pakomentuokite Jūsų bendruomenės veiklą, kurioje dalyvauja paaugliai.

Mūsų bendruomenė turi mokyklą, greitai atsidarys ir dienos centras. [Vidurinė] mokykla veikia jau dešimtį metų. Tai reiškia, kad bendruomenė nori ir kelia tikslą spręsti paauglių problemas.

6. Pasidalinkite paauglių delinkventinės elgsenos prevencijos vykdymo patirtimi.

Mokykla skiriasi nuo kitų mokyklų tuo, kad mažesnės klasės, didesnis mokytojo dėmesys vaikui, didesnis dėmesys tam tikroms problemoms ir jų sprendimui. Čia yra noras atsiradus problemai ją spręsti įtraukiant šeimą, aptarti, kokius įgūdžius reikia išugdyti. Taip viskas skamba teoriškai, o praktiškai viską įgyvendinti labai sunku, reikia paties paauglio noro, taip pat reikia suprasti, kad mokykla ir bendruomenė – ne vienintelė paauglių supanti aplinka, yra tokių mokinių, kurie ateina iš gatvės, ir kaip pasakė vienas žmogus – vaiką iš gatvės ištraukti lengviau, nei gatvę iš jo.

Greitai atsidarys dienos centras, kuriame planuojame teikti kvalifikuotą pedagoginę – psichologinę pagalbą, vyks socialinio pedagogo darbas su šeimomis ir vaikais, bus siekiama sudaryti [paaugliams] lygias galimybes su aukštesnio lygio bendraamžiais. Taip pat vyks edukacinės veiklos, bus siekiama,

kad vaikai išžiūrėtų į visuomenę, kad suvoktų, jog jei ir sunku, galima kažką pakeisti, kažką padaryti. Galima daug padaryti, bet žinoma, pats žmogus turi būti susidomėjęs. Siekiam jį įgalinti, o jei jis nenori, tai sužinoti to priežastis. Lietuvoje „nemadinga“ pripažinti, kad tau reikia pagalbos, kartais įtartinai žiūrima į bendruomenių veiklą.

Taip pat esame vykdę eilę įvairiausių veiklų: stovyklos, stovyklos vaikams iš vaikų namų, programa „atradimų ratelis“, kuria vykdėme su kaimo bendruomenės vaikais. Stovyklų tikslas buvo parodyti vaikams, kad egzistuoja kitoks gyvenimas. Vaikai patiria 2 savaitę kitokio gyvenimo, o kai kurie pradeda galvoti, kad norėtų pokyčių ir projektuoja, kaip galėtų tuos pokyčius pasiekti. Vaizduotė gali pagauti kitokias galimybes ir norą užsikabinti. Iš stovyklos, kurioje dalyvavo vaikų namų auklėtiniai pakilo dvi mergaitės, jos dabar gyvena kitoki gyvenimą. Atrodo du – nedidelis rezultatas, tačiau ir tuo džiaugiamės.

Tikėjimas suteikia viltį, o tai jau yra daug. Kartais žmonės nusivilia. Kai kurios bendruomenės sako „tikėk ir viskas bus gerai“, žmogus įtiki, tačiau nesulaukia pokyčių ir nusivilia.

7. Kokia veikla galėtų pagerinti tikinčiųjų bendruomenės galimybes vykdyti paauglių delinkventinės elgsenos prevenciją.

Bažnyčiai reikia įvairiai išsilavinusių žmonių, o jų labai trūksta. Logiškai darant išvadas iš to, apie ką kalbėjome, galima teigti, kad jei nuskudusiose zonose būtų tokios erdvės, kur žmonės galėtų būti lavinami, šviečiami ir įgalinami – būtų labai gerai. Bažnyčia turėtų būti tarp tokių žmonių, aiškiai pasakyti: „mes esame čia!“. Labiausiai ir trūksta to buvimo, o tam reiktų kalbėtis su valdžiomis, reikalauti, kad jos būtų socialiai atsakingos. Bendruomenės nariai turėtų atnešti patirtis savo valdžiai, o tada, tas buvimas taptų veikimu. Reiktų parodyti žmonės, kokios yra alternatyvos. Kartais patiems bažnyčios nariams trūksta kritinio mąstymo, o bažnyčiai paprastumo, ji turėtų labiau pasisakyti už vargstančius. Reiktų, kad bažnyčia susitapatintu su žmonių bėdomis, o tai – tolimas kelias. Taip pat būtų puiki, jei kooperuotųsi iniciatyvos iš skirtingų bendruomenių. Religijos pasaulis susifragmentavęs, tad susifragmentavusios ir veiklos. Štai tavo tyrimu būtų galima išvelgti panašumų tarp skirtingų bendruomenių.

Labai ačiū už pokalbį